

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАХОН ТИЛЛАР УНИВЕРСИТЕТИ

Қўл ёзма ҳуқуқида

УДК 407 К-11

БАДИИЙ МАТНЛАР УСТИДА ИШЛАШ

Магистр академик даражасини
олиш учун ёзилган диссертация

5220100 – Лингвистика (немис тили)

Кахаров Қобилжон

Илмий раҳбар:
ф.ф.н. Абдуллаева С.

Мундарижа

Кириш.....	6
I Боб. Чет тили дарсларида бадиий матнлардан фойдаланиш.....	9
1. Бадиий матн турлари.....	9
2. Ўқиш мақсадига кўра ўқиш технологиялари.....	13
3. Бадиий матнларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари.....	21
4. Бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот-коммуникацион интернет-технологияларнинг роли.....	24
I Боб бўйича хулоса.....	34
II Боб. Интерфаол усуллар орқали бадиий матнларни ўрганиш.....	38
1. Бадиий матнларни грамматика дарсларида қўллаш.....	38
2. “Бекал” ларда бадиий матнларни ўрганиш.....	42
3. “Лойиҳа” дарсларида бадиий матнларни қўллаш.....	52
II Боб бўйича хулоса.....	58
III Боб. Кичик ҳажмли ҳикоялар устида ишлаш (Леонхард Томанинг “Das Idealpaar” номли ҳикоялар тўплами асосида).....	60
1. DAS IDEALPAAR und MEIN HAUS IST DEIN HAUS кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш.....	60
2. FRÜHSTÜCK und FRÖHLICHE STUDENTEN кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш.....	67
3. DAS MÄDCHEN IM ZUG und DER BESUCH кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш.....	71

4. DIE OBSTVERKÄUFERIN und SCHLAFLOSE NACHT кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш.....	76
5. HERR KAFFER GEHT SPAZIEREN und MOZART, SONNTAGS, GRATIS кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш.....	79
6. DER SIEGERTYP und DER DIEB IM GARTEN кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш.....	82
III Боб бўйича хулоса.....	86
Хулоса.....	87
Адабиётлар рўйхати.....	91

Режа

Кириш

I БОБ. Чет тили дарсларида бадиий матнлардан фойдаланиш

1. Бадиий матн турлари
2. Ўқиш мақсадига кўра технологиялар
3. Бадиий матнларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари
4. Бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот-коммуникацион интернет-технологияларнинг роли

I Боб юзасидан қисқа хулоса

II БОБ. Интерфаол усуллар орқали бадиий матнларни ўрганиш

1. Бадиий матнлардан грамматика дарсларида фойдаланиш
2. “Бекал” ларда бадиий матнларни ўрганиш
3. “Лойиҳа” дарсларида бадиий матнларни қўллаш

II Боб юзасидан қисқа хулоса

III БОБ. Кичик ҳажмли хикоялар устида ишлаш (Леонхард Томанинг “Das Idealpaar” номли хикоялар тўплами асосида)

1. DAS IDEALPAAR und MEIN HAUS IST DEIN HAUS кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш
2. FRÜHSTÜCK und FRÖHLICHE STUDENTEN кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш
3. DAS MÄDCHEN IM ZUG und DER BESUCH кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш
4. DIE OBSTVERKÄUFERIN und SCHLAFLOSE NACHT кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш

5. HERR KAFFER GEHT SPAZIEREN und MOZART, SONNTAGS, GRATIS кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш

6. DER SIEGERTYP und DER DIEB IM GARTEN кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш

III Боб юзасидан қисқа хулоса

Умумий хулосалар

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

Кириш

Мамлакатимиз мустақил давлат сифатида ривожлана бошлагандан бери чет тилини ўргатиш ва ўрганишга катта эътибор қаратила бошланди. Ёш авлоднинг баркамол ва ҳар томонлама етук инсон сифатида шаклланишида бирон-бир чет тилини мукаммал билиш бугунги кун талабига айланди.

Президентимиз И.А.Каримов 2012 йил 17 февралда Тошкентда бўлиб ўтган “Юксак билимли ва интеллектуал ривожланган авлодни тарбиялаш-мамлакатни барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шarti” мавзусидаги халқаро конференциянинг очилиш маросимида сўзлаган нутқида шундай деб таъкидлаган эди: “Биз таълим тизимида ўқувчиларнинг нафақат кенг билим ва профессионал кўникмаларни эгаллаши, айти пайтда чет мамлакатлардаги тенгдошлари билан фаол мулоқот қилиш, бугунги дунёда рўй бераётган барча воқеа-ходисалар, янгилик ва ўзгаришлардан атрофлича хабардор бўлиш, жаҳондаги улкан интеллектуал бойликни эгаллашнинг энг муҳим шarti ҳисобланган хорижий тилларни ҳам чуқур ўрганишлари учун катта аҳамият бермоқдамиз.

Ҳозирги кунда юртимиздаги барча таълим, фан, маданият ва маърифат муассасалари таълим портали ва интернетга уланган. Бу эса таълим жараёнига масофадан туриб ўқитиш усуллари, ўқувчи ёшлар учун ахборот-коммуникация хизматларининг кенг мажмуини жорий этиш имконини бермоқда”.

Дарҳақиқат бирон-бир хорижий тилни бадиий матнлар орқали ўрганиш ўқувчи-талабаларнинг ҳар томонлама дунёқарашлари шаклланишида муҳим роль ўйнайди.

Мавзунинг долзарблиги. Президентимиз И.А.Каримов “Юксак маънавият — енгилмас куч” номли асарларида маънавиятимизни шакллантирадиган ва унга таъсир ўтказадиган омиллар хусусида сўз юритиб: “Албатта, ҳар қайси халқ ёки миллатнинг маънавиятини унинг

тарихи, ўзига хос урф-одат ва анъаналари, ҳаётий қадриятларидан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмайди”¹, - деб таъкидлаган эдилар.

Ҳар бир халқ ёки миллатнинг урф-одат, анъаналари ва дунёқарашларини ўрганишда бадиий матнлар катта аҳамиятга эга.

Ҳорижий тил дарсларида бадиий матнларни қўллаш ва уларнинг ўзига хусусиятларини ўрганиш бугунги куннинг долзарб муаммоларидан биридир.

Магистрлик диссертациясининг мақсади. Магистрлик диссертациясининг асосий мақсади чет тили дарсларида бадиий матнлардан фойдаланиш, бадиий матн турлари, ўқиш мақсадига кўра ўқиш технологиялари, бадиий матнларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари, бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот-коммуникацион интернет-технологияларнинг роли, интерфаол усуллар орқали бадиий матнларни ўрганиш, бадиий матнларни грамматика дарсларида қўллаш, бекатларда бадиий матнларни ўрганиш, интерфаол усул “Лойиҳа” дарсларида бадиий матнларни қўллаш кабиларни очиб беришдан иборат.

Магистрлик диссертациясининг вазифалари. Тадқиқотда кўзда тутилган мақсадга қуйидагиларни бажариш билан эришилади:

- бадиий матн турларини атрофлича таҳлил этиш;
- ўқиш мақсадига кўра ўқиш технологияларини аниқлаш;
- бадиий матнларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятларини кўрсатиб бериш;
- бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот-коммуникацион интернет-технологияларнинг ролини очиб бериш;
- интерфаол усуллар орқали бадиий матнларни ўрганиш;

¹ Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008. – Б. 30.

- бадий матнларни грамматика дарсларида қўллашни кўрсатиш;
- бекатларда бадий матнларни ўрганиш, интерфаол усул “Лойиха” дарсларида бадий матнларни қўллаш орқали ҳорижий тилларни ўрганишни самарадорлигини намоён этиш.

Тадқиқотнинг методлари. Мавзуни ёритишда трансформация, таснифлаш, зидлаш, узвий таҳлил, анализ ва синтез усулларидан фойдаланилди.

Магистрлик диссертациясининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот ҳозирги замон методикасининг долзарб муаммолари, тил ўрганилаётган мамлакат адабиётига оид изланишлар учун муҳим назарий ва амалий манба бўла олади. Магистрлик диссертацияси натижалари ва материаллари ҳозирги замон методикасининг долзарб муаммолари, тил ўрганилаётган мамлакат адабиётига доир дарслик ва қўлланмалар яратишда, немис тили йўналиши талабаларига махсус курс ва семинарлар ташкил этишда манба бўлиб хизмат қилади.

Магистрлик диссертацияси натижаларининг эълон қилинганлиги. Тадқиқотнинг асосий мазмуни ФарДУнинг “Илмий хабарлар” (2013, 4-сон)да “Адабий матнлар устида ишлаш” мавзуидаги илмий журнал мақоласида ва ЎзДЖТУ “Ёш олим – 2013” илмий амалий конференция мақолалар тўпламида “Қисқа хикояларнинг ўзига хос хусусиятлари ва улар устида ишлаш” мавзусидаги тезисда акс этган.

Магистрлик диссертациясининг тузилиши ва ҳажми. Тадқиқот, кириш, уч асосий боб, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат. Ишнинг ҳажми 86 саҳифани ташкил этади.

I. БОБ. Чет тили дарсларида бадиий матнлардан фойдаланиш

1. Бадиий матн турлари

Чет тили дарсларида бадиий матнлардан фойдаланиш ўқувчи/талабаларни оғзаки нутқини ривожлантирибгина қолмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатга нисбатан қизиқишларини орттиришда, дунёқарашларини кенгайтиришда муҳим роль ўйнайди.

Бадиий матн турларига эпик, драматик ва лирик асарлар киради. Чет тили дарсларида кўпроқ эпик асарлардан фойдаланаётганлигимиз сабабли, эпик асарларга тўхталиб ўтамиз. Ерік грекча сўз бўлиб, ҳикоя қилувчи адабиёт маъносини билдиради. Эпик асарларда автор ўқувчини турфа хил образларнинг ички кечинмалари билан таништиради, турли хил замон ва макондаги ҳаёт ҳодисаларига дуч келтиради ва фантазиялар оғушида сайр эттиради. Эпик асарлар роман, новелла, эртак, афсона, анекдот, ҳикоя, масал ва баллада кабиларни ўз ичига олади.

Роман муаллифнинг дунёқараши ва давр руҳиятини ўзида акс эттиради. Роман новелла ва кичик хажмли ҳикоялардан фарқли ўлароқ асар қаҳрамонининг ҳаёти, улар билан боғлиқ воқеаларни ўз ичига олади. Маъносига кўра саргузашт, илмий, тарихий, муҳаббат, уруш, Ватан ҳақидаги романларга бўлинади.

Эртаклар асосан ўрта асрларда пайдо бўлиб, ундаги мўъжизакор воқеалар имкони бор ёки имкони йўқ шарт-шароитларда тасвирланади ва амалга ошади. Эртакларда табиат қонунлари бўрттириб кўрсатилади. Гапирувчи ҳайвонлар, ўйлаб топилган малика ва шахзодалар, соф, беғубор ахлоқ-одоб нормалари, ёмонликнинг мағлуб ва яхшиликнинг ғолиб бўлиши кабилар эртакларнинг том маънодаги энг асосий хусусиятларидан биридир.

Эртаклар халқ эртаклари ва бадиий эртакларга бўлинади. Халқ эртакларининг яратувчиси номаълум бўлиб, улар халқ орасида оғиздан-оғизга ўтиб келган ва кейинроқ китоб ҳолида йиғилган. Бадиий эртаклар

маълум бир ёзувчи ёки шоир томонидан яратилиб, у муаллифнинг дунёқараши ёки давр руҳиятини акс эттиради.

Масалларда инсонлар орасидаги одоб-ахлоқ нормалари ёки умумий ҳақиқат мажозий образлар орқали акс эттирилади. Масаллар жонли ижтимоий танқидий характерда бўлади.

Анекдот грекча сўздан олинган бўлиб, “нашр этилмаган” деган маънони билдиради. Анекдотлар келиб чиқиши жиҳатидан “ғийбат ҳикоя” бўлиб, улар яширин тарқалади. Таниқли шахслар кулгили иборалар ёки хатти-ҳаракатлар орқали характерланади. Анекдот жамиятда учраб турадиган айрим камчиликларни танқид қилишнинг кичик бир воситаси сифатида хизмат қилади.

Новелла латин тилидан олинган бўлиб, “янгилик” деган маънони билдиради. Жанжалли воқеаларни тасвирлаш, яъни “Қандай янгиликлар бор?” саволи остида жамият юқори қатламининг суҳбатини тасвирлашга хизмат қилган. XIX асрда новелла ўзининг ҳақиқий шаклига ва маъносига эга бўлди.

Новелла ҳақида И.В.Гёте фикр юритиб, шундай дейди: “Новелла инсон табиати ва унинг ички кечинмаларини бир лаҳзада очиб беради”. Воқеалар жараёни классик драма сингари бадиий тасвирланади. Новелланинг асосий хусусияти воқеалар тасвири муаллиф ёки ҳикоя қилувчининг аралашувисиз амалга ошади.

Кичик хажмли ҳикоя америкача “short story” сўзининг таржимасидан олинган. Кичик хажмли ҳикоялар кундалик ҳаётда содир бўладиган воқеа ҳодисаларни тасвирлайди ва унда кириш, воқеанинг ривожланиш жараёнлари ва хулоса акс этмайди. У кўпинча ҳал этиб бўлинган, ҳамма нарсани изоҳламайдиган лаҳзани ифодалайди ва ниҳояси аксарият ҳолларда очик қолади.

Баллада сўзи латинча “ballare” сўзидан олинган бўлиб, рақсга тушмоқ маъносини англатади ва XVIII аср охиригача баллада рақс қўшиғи маъносида қўлланилиб келинган. Балладанинг асосий хусусиятлари эпик-

тўқима характерда бўлиши, инсоннинг марказий ўринда туриши, мавжуд дунё билан инсоннинг қарама-қарши туриши, маълум қатор ёки шеър шаклга эга бўлмаслиги, қизиқарли ва яқиний структурага эга бўлиши, ҳикоялар диалог шаклида берилиши кабилардир.

Чет тили ўқитиш методикаси тарихида бир неча методлардан фойдаланилганлиги барчамизга маълум. Баъзи методларда адабиётни қўллаш яхши самара бериши исботланса, баъзи методлар эса бадиий матнларни дарсларда қўллашни умуман рад этади.

Биз қуйида бадиий матнлар қўлланилган методларга тўхталиб ўтамыз: Грамматик таржима методининг асосий мақсади ўқувчилар бадиий матнларни ўқишлари, таржима қилишлари ва бу орқали ўзларининг интеллектуал қобилиятларини ривожлантиришлари лозим бўлган. Бадиий матнларнинг ҳулосаси муҳим ҳисобланган.

Аудиовизуал методнинг асосий мақсади кундалик ҳаётга оид бўлган ситуацияларда мулоқот қила олиш қобилиятини ривожлантиришдан иборат бўлган. Оғзаки нутқ ёзма нутқдан авзал ҳисобланган.

Бу методда классик адабиёт намуналари олиб ташланади. Кейинчалик дарсларда бадиий матнлар қўлланила бошланди, лекин асарлар жуда оддий ва бадиий сўзлардан ташкил топмаган эди.

Коммуникатив методда эса дастлаб дарсларда бадиий матнларга ўрин берилмади. Фақатгина ўтган асрнинг 80-йилларидан бошлаб адабиёт чет тил дарсларининг ажралмас таркибий қисмига айланди.

Бугунги кунда эса бадиий матнлар чет тил дарсларида ўқиб тушуниш учун машқ сифатида, тафаккурни ривожлантирувчи, сўз бойлигини кенгайтирувчи ва коммуникатив компетенцияни ривожлантирувчи восита сифатида хизмат қилмоқда.

Бадиий матнлар гуруҳларда интеллектуал ва руҳий салоҳиятни шакллантиришда гуруҳлардаги ўзаро муносабатни яхшилади, оғзаки ва ёзма нутқий фойдаларни ҳар томонлама юқори даражага кўтаради, бадиий

матндаги асосий образларни таҳлил қилиш орқали ҳар томонлама дунё қарашни кенгайтиради.

“Бадиий матнлар грамматик ва лексик машқларни бажариш воситаси бўлмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатнинг тарихи ва мамлакатшунослигини ўрганиш учун асосий манбаа сифатида хизмат қилади. Бадиий матн билан ишлашда матнни мутолаа қилиш эстетикаси ҳам алоҳида аҳамиятга эга. Маълумки, ҳар бир матн иккита муаллифга эга. Биринчиси уни ёзган муаллиф бўлса иккинчиси уни ўқиётган ўқувчи ҳам муаллиф ҳисобланади. Матнни ўқишда турли хил матн интерпретациялар пайдо бўлади. Ҳар бир китобхон матнни турлича ўқийди ва турлича қабул қилади. Замонлар оша бадиий матнлар турлича ўқилиб, турлича таҳлил этилиши мумкин.”²

Бадиий матнларни ўқиб тушунишга турлича омиллар таъсир кўрсатади. Матнни ўқиб тушуниш ўқувчининг компетенциясига боғлиқ бўлади. Тез-тез учраб турадиган муаммо бу тилни яхши эгалламаслик ва айниқса сўз бойлигининг етарли даражада эмаслигидир. Ўқитувчилар учун шундай доимий муаммо мавжудки, ўқитувчининг ўзи янги сўзнинг маъносини тушунтириб берсинми ёки ўқувчиларга луғатдан фойдаланиб, сўзнинг маъносини топишни буюрсинми?

Матнни тушунишга таъсир этувчи навбатдаги омил бу маданий компетенцияга эга бўлишдир. Матнни тушуниш учун шахсий омиллар ҳам таъсир этади. Масалан, ўқувчиларнинг идора қилиш қобилиятлари, фантазиялари, қизиқишлари, хотираси ва ёши кабилар. Бундан ташқари бадиий матннинг номи ҳам муҳим ҳисобланади. Матннинг номи бадиий матнда кечадиган воқеликка бағишланган бўлиши, унинг боблари ёки қисмлари, матн ширифтининг ҳажми, абзацлари ва берилган иллюстрациялар ҳам матн мазмунини тушунишда аҳамиятга эга.

² Bechtel Ch, Simson E. Lesen und Verstehen. - Ismaning: Max Hueber Verlag, 1984. – S. 112.

2. Ўқиш мақсадига кўра технологиялар

Маълумки, адабиёт сўзини ишлатганимизда дарҳол кўз ўнгимизда ўқиш сўзи гавдаланади. Адабиёт ва ўқиш сўzlари бир-бирлари билан узвий боғланган. Ўқиш кўникмаси фақатгина адабиёт учун муҳим бўлиб қолмасдан балки, бизнинг кундалик турмушимиз учун ҳам муҳим омил ҳисобланади. Биз бирор нарсани онгли ёки онгсиз равишда ўқиймиз. Бу жараёнда фақатгина ўқиб қолмасдан балки, тушуниш ҳам муҳимдир. Матндаги маълумотлар бизнинг олдинги билимларимиз ва тажрибаларимиз билан боғлайди. Бу шуни англатадики, биз бирон-бир матндан маълумотларни олмасдан балки, уларни қайта ишлаймиз, қиёслаймиз ва таҳлил этамиз.

Ўқиш – бу мақсадга йўналтирилган фаолиятдир. Биз янги нарсани ўрганиш учун онгли равишда ўқиймиз. Ўқиш – бу ўқувчини ўзининг шахсий қарашлари, фаразлари ва матндан кутаётган натижаларини идора қила оладиган интерфаол жараёндир.

“Матнни турли мақсад ва сабабларга кўра ўқилади. Бу албатта кизиқишга ҳам боғлиқ. Баъзан матнни шунчаки ўқиймиз, баъзан матндан маълум бир маълумотларни олиш учун ўқиймиз. Ўқишни турли усуллари мавжуд бўлиб, уларга қуйида алоҳида тўхталиб ўтамиз:

Йўналтирилган ўқиш.

Йўналтирилган ўқишда албатта бизга матннинг сарлавхаси ёрдам беради. Масалан, биз газетадан Германия об-ҳавосига дахлдор бўлган маълумотни қидиришимиз керак. Чунки биз келгуси куни Мюнхенга саёхат қилмоқчимиз. Шу сабабли биз дастлаб газетадан об-ҳаво мавзусига оид сарлавхани қидирамиз.

[Wetter Deutschland – Vorhersage für morgen, Donnerstag 03.04.](#)

- [Berlin](#) 20°C
- [Dresden](#) 21°C

- Emden 18°C
- Frankfurt 22°C
- Freiburg 23°C
- Hamburg 16°C
- Kassel 22°C
- Köln 22°C
- München 21°C
- Rostock 11°C
- Saarbrücken 22°C
- Stuttgart 23°C

Глобал ўқиш.

Глобал ўқишда биз асосан матннинг асосий мазмунини ва ғоясини тушунишга ҳаракат қиламиз. Нотаниш сўзлар ҳам баъзан эътибордан четда қолади. Бундай ўқишга масаллар, эртаклар ва ҳикоялар киради.

Қуйида биз глобал ўқишга ака-ука Гримм эртакларидан Rotkäppchen эртагини мисол тариқасида келтирамиз.

Rotkäppchen

Es war einmal ein kleines süßes Mädchen, das hatte jedermann lieb, der sie nur ansah, am allerliebsten aber ihre Großmutter, die wusste gar nicht, was sie alles dem Kinde geben sollte. Einmal schenkte sie ihm ein Käppchen von rotem Samt, und weil ihm das so wohl stand, und es nichts anders mehr tragen wollte, hieß es nur das Rotkäppchen. Eines Tages sprach seine Mutter zu ihm: "Komm, Rotkäppchen, da hast du ein Stück Kuchen und eine Flasche Wein, bring das der Großmutter hinaus; sie ist krank und schwach und wird sich daran laben. Mach dich auf, bevor es heiß wird, und wenn du hinauskommst, so geh hübsch sitzsam und lauf nicht vom Wege ab, sonst fällst du und zerbrichst das Glas, und die

Großmutter hat nichts. Und wenn du in ihre Stube kommst, so vergiss nicht guten Morgen zu sagen und guck nicht erst in allen Ecken herum!" "Ich will schon alles richtig machen," sagte Rotkäppchen zur Mutter, und gab ihr die Hand darauf. Die Großmutter aber wohnte draußen im Wald, eine halbe Stunde vom Dorf. Wie nun Rotkäppchen in den Wald kam, begegnete ihm der Wolf. Rotkäppchen aber wusste nicht, was das für ein böses Tier war, und fürchtete sich nicht vor ihm. "Guten Tag, Rotkäppchen!" sprach er. "Schönen Dank, Wolf!" - "Wo hinaus so früh, Rotkäppchen?" - "Zur Großmutter." - "Was trägst du unter der Schürze?" - "Kuchen und Wein...."

Селектив ўқиш

Бундай ўқишда матндан маълум бир маълумот қидирилади. Китобхон ҳақиқатдан ҳам шу маълумот матнда турибдими ёки йўқми билиши керак. Масалан, биз спортга оид дастурни қидиряпмиз. Биз бугун телевизорда бу дастур бўлишини биламиз. Фақатгина биз дастурни қачон бўлиши учун газетадан соатини қидирамиз холос. Бошқа маълумотлар бизни қизиқтирмайди.

Programmvorschau vox

05:40 Hilf mir doch

06:45 Verklag mich doch

08:45 Verklag mich doch

09:45 Hilf mir doch

10:50 Vox Nachrichten

10:55 Mein Himmlisches Hotel

12:00 Shopping Queen

13:00 Fußballspiel

14:00 Verklag mich doch

15:00 Shopping Queen

16:00 4 Hochzeiten und eine Traumreise

17:00 Mein himmlisches Hotel

18:00 mieten, kaufen, wohnen

19:00 Das perfekte Dinner

Интенсив/деталли ўқиш

Бундай ўқишда биз матнни сўзма-сўз ўқиймиз. Биз асосий ва ёрдамчи маълумотларни тушунишимиз керак. Масалан, бирон-бир рецепт ёки маълум бир анжомни қўлланилишига доир кўрсатмани.”³

Gebrauchsanweisung Edelstahl-Stabmixer

Liebe Kundin, lieber Kunde,

bitte lesen Sie die vorliegende Gebrauchsanweisung vor Inbetriebnahme vollständig und sorgfältig durch, um Schäden durch nicht sachgemäßen Gebrauch zu vermeiden. Beachten Sie insbesondere die Sicherheitshinweise. Sollten Sie dieses Gerät an Dritte weitergeben, muss die Bedienungsanleitung mit ausgehändigt werden.

- Füllen Sie das Mixgut in einen Behälter mit max. 0,5 Liter Inhalt und tauchen Sie den Stabmixer bis max. zur Verbindungsstelle von Mixfuß und Grundgerät ein.
- Vermeiden Sie das Hochspritzen von Flüssigkeiten, indem Sie den Mixstab erst einschalten, wenn der Mixfuß eingetaucht ist und ihn erst ausschalten, wenn Sie ihn aus dem Mixgut entfernt haben.

³ Bechtel Ch, Simson E. Lesen und Verstehen. - Ismaning: Max Hueber Verlag, 1984. – S. 120.

Матн турли хил ўқилади. Бу албатта матн турига, ўқиш мақсадига, шахсинг ўқиш одатига ва қизиқишига боғлиқ бўлади. Масалан, бадий матн бошқача ўқилса, мутахассисликка оид матнлар ўзига хос ўқилса ва илмий оммабоп матнлар яна бошқача ўқилади. Баъзан эса матнда турли хил ўқиш усуллари бир вақтда қўлланилиши мумкин.

“Бирон-бир хорижий тилда ўқиш эса ўқув жараёнини анчайин мураккаблаштиради. Ўқиб тушуниш учун биринчи тўсиқ етарли даражада сўз бойлигига эга бўлмаслик бўлса, иккинчи тўсиқ берилган бадий матндаги ижтимоий маданий муҳит учун етарли билимга эга бўлмаслик ҳисобланади. Ўқиш шундай қобилият ҳисобланадики, бадий матнда тез визуал ҳаракат қилиш мумкин. Тушуниш эса шундай қобилият ҳисобланадики, бадий матннинг асосий ғоясини тушуниш, матндаги ҳар бир детални таҳлил қила олишни талаб этади.”⁴

Бадий матнларни ўқиш жараёнида ўқувчилар бош қаҳрамонларнинг ички кечинмалари билан қиёслайдилар. Ўқитувчи дастлаб осон матнлардан бошлаши мақсадга мувофиқдир. Шу сабабли эртаклар ва кичик хажмли ҳикоялар жуда қўл келади. Эртаклар ва кичик хажмли ҳикоялар орқали ўқувчилар тили ўрганилаётган мамлакатнинг маданияти, урф-одатларини ўрганадилар ва ўзларининг маданияти ва урф-одатлари билан қиёслаш имкониятига эга бўладилар.

Бадий матнлар устида ишлашда ўқитувчидан пухта тайёргарлик кўриш талаб этилади. Ўқитувчи мос бадий матн танлаши, мақсад ва вазифаларни белгилаши, асарни ўқиш учун яхши атмосферани яратиши, ўқиш ўқувчиларда яхши кайфият уйғотиши яъни, ҳузур бағишлаши кабиларга эътибор қаратиши лозим.

Дастлаб ўқитувчи асар муаллифининг ҳаёти ва ижодини акс эттирувчи ва асар ҳақидаги маълумотларни олиши лозим. Дарс жараёнида эса ўқитувчи муаллиф ҳақида ва асар мазмуни ҳақида гапириб бериши, матндаги таянч сўзларнинг маъносини ўқувчиларга тақдим этиши ва

⁴ Bechtel Ch, Simson E. Lesen und Verstehen. - Ismaning: Max Hueber Verlag, 1984. – S. 126.

асарда мамлакатшуносликка оид муаммолар бўлса тушунтириб бериши лозим. Ўқиш жараёнида ўқувчилар турли ўқиш технологияларидан (глобал, селектив, йўналтирилган) фойдаланиши мумкин. Матн ўқиш давомида ўқувчилар томонидан фикрлар билдирилиши, креативлик ва мунозаралар бўлиши табиий ҳолдир.

“Еълер бадий матнлар устида ишлашни беш босқичга ажратади. Биринчи босқичда ўқувчилар муаллиф ва асар жанри ҳақида маълумотга эга бўлишлари лозимдир.

Иккинчи босқичда ўқувчилар матнни ўқиб тушунишлари ва воқеликка муносабат билдира олишлари лозим.

Учинчи босқичда матнни тушунишларини мустаҳкамлаш мақсадида саволларга жавоб беришлари ёки аксинча савол қўя олишлари ва матн мазмунини ҳикоя қилиб беришлари лозим.

Тўртинчи босқичда матнни тушунишлари яъни, матнни таҳлил қила олишлари лозим.

Бешинчи босқичда ўқувчилар қанчалик матнни чуқур тушунганликларини назорат қилиш учун матн мазмуни бўйича мунозаралар юритилади ва ҳулоса қилинади.”⁵

Хорижий тил дарсларида бадий матнлардан фойдаланиш ва уларнинг ўзига ҳос хусусиятларини инобатга олиш муҳим аҳамият касб этади.

Маълумки, бадий матнлар билан ишлашда, ҳар бир сўзни таржима қилиш унчалик шарт эмас. Тушунишда энг муҳими олдинги билимлар муҳим роль ўйнайди. Матнда гап нима ҳақда боряпти, матнни ким ёзган ва матн нима мақсадда ёзилган кабиларни албатта ўқувчи билиши лозим. Матнни тушунишни осонлаштиришга доир кўплаб технологиялар мавжуд. Ҳар бир бадий матн ўз шаклига эга. Эртак ўзига ҳос шаклга эга бўлса, шеър ўз шаклига эга. Таянч сўзлар ҳам матнни тушунишни

⁵ Ehlers S. Lesen als Verstehen zum Verstehen fremdsprachlicher literarischer Texte und zu ihrer Didaktik. - Berlin: Landenscheidt, 1992. – S. 112.

осонлаштиради. Улар асосий маълумотларни тушуниш учун бизга яқиндан ёрдам беради. Агар матнда нотаниш сўз бўлса, уни контекстдан тушуниш мумкин. Бунинг учун нотаниш сўздан кейин ва олдин турган сўзга эътибор қаратиш лозим. Матнни тушуниш учун иллюстрациялар ҳам муҳим роль ўйнайди.

“Бюлманн ўқиш технологияларини уч гуруҳга ажратади.

Биринчи гуруҳга у матнни тушуниш учун графиклар, иллюстрациялар, халқаро сўзлар ёки сўзлар ясалиши қоидаларини билишни киритади.

Иккинчи гуруҳга матнни тушуниш учун контекст, турли ҳилдаги қўшма гаплар ва таянч сўзларни киритади.

Учинчи гуруҳга эса матнга тузилган топшириқлар, ҳар бир абзацга оид сарлавхалар, жадваллар ва мавзуга оид расмларни киритади.”⁶

“Алтенберг эса матнни тушунишга қуйидаги методларни тавсия қилади:

1. Матндаги таянч сўзларни тушуниш.

Бу усулда ўқувчилар матндаги таянч сўзлар деб билган сўзларни белгилашлари ва уларни маъносини тушунишлари лозим. Сўнгра матнни ўқийдилар ва маъносини матн билан қиёслайдилар.

2. Матнни ярмигача ўқиш.

Бу усулда ўқитувчи матннинг ярмида ўқишни тўхтатади. Давомини ўқувчиларнинг ўзлари тахмин қиладилар ёки ўйлаб топадилар. Сўнгра яна ўқишда давом этадилар ва давомини ўзларининг тахминлари билан қиёслайдилар.

3. Матнни тартибсиз ҳавола этиш.

Ўқитувчи матнни тартибсиз равишда ҳавола этади. Ўқувчилар эса матн мазмунига мос равишда тартибли жойлаштиришлари лозим.

4. Матнни люкен асосида бериш.

Бунда матндаги сўз ёки таянч сўз тушириб қолдирилиши лозим.

5. Матнларни қиёслаш.

⁶ Buhlmann R, Laveau I. Arbeit mit Sachtexten. - Berlin: Landenscheidt, 1992. – S. 245.

Ўқитувчи бир ҳил мавзуга иккита матн тавсия этади. Ўқувчилар қиёслайдилар, умумий жихатлари ва фарқларини топадилар.

6. Матнни расмларда акс эттириш.

Бу усулда ўқувчилар матнга чизмалар, коллажлар, расмли хикоялар чизишлари лозим.

7. Матнни сахналаштириш.

Бу усулда ўқувчилар матнни ўйинли ҳаракат билан сахналаштиришлари лозим.”⁷

Хорижий тил дарсларида ўқиш усуллари билиш, уларни турли мақсадларда қўллаш ва матн устида ишлашнинг ўзига хос усулларидан фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади.

Бадиий матнлардан фойдаланиш хорижий тилларнинг барча фанларида жумладан мамлакатшунослик дарсларида ҳам яхши самара беради.

Мамлакатшунослик тушунчаси турли соҳаларни ўз ичига олганлигини биламиз. Масалан, тили ўрганилаётган мамлакатнинг маданияти, тарихи, географияси ва сиёсатидан бошлаб токи кафе ёки таклиф қилинган жойда ўзини қандай тутиш кераклиги ва умуман олганда бегона мамлакатда ўзини камроқ бегона ҳис қилиши учун керак бўлган барча нарсаларни ўрганади. Мамлакатшуносликка оид билимларни бадиий матнлар орқали бериш янада самарали натижаларни беради.

Биз бадиий матн турларидан мамлакатшунослик дарсларида балладанинг ролига тўхталиб ўтмоқчимиз.

Фридрих Шиллернинг “Қўлқоп” балладасида тантиқ сарой хонимининг бир рицардан майдонга олиб чиқилган шер, йўлбарс ва арслонлар ўртасига атайлаб қўлқопини ташлаб юбориб ва улар ўртасидан севгисининг исботи сифатида қўлқопини олиб чиқишини буюрганлиги, ҳайрат ва қўрқув билан қараб турган томошабинлар орасидан ўтиб жангга

⁷ Altenberg D, Glaap A.R. Literatur im Fremdsprachenunterricht, Fremdsprache im Literaturunterricht. - Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg, 1990. – S. 132.

тайёр турган йиртқич хайвонлар ўртасидан қўлқопни олиб чиққанлиги ва унинг қаршисига мамнун бўлиб ошиққан сарой хоними юзига қўлқопни жаҳл билан отиб саройни тарк этганлиги ҳақида ҳикоя қилинади.

Бу баллада орқали талабалар ўша давр сарой хонимларининг тантик килиқлари, рицарларнинг жасурликлари ва ўша даврда одат тусига кирган йиртқич хайвонлар кураши ҳақида билим ва тасаввурга эга бўладилар.

Бундан ташқари талабалар билан Фридрих Шиллернинг “Қўлқоп” балладасини “замонавийлаштириш” усулида ҳам қўллаш мумкин. Талабалар “Қўлқоп” балладасининг асосий ғоясини сақлаган ҳолда бугунги кун ҳаёти билан боғлиқ ўзлари янги баллада яратишлари мумкин.

“Бадиий матнлар хорижий тилларнинг мамлакатшунослик дарсларида кўп қиррали вазифа ва функцияларни бажариши билан ҳам характерланади:

- тилни бадиий матнлар орқали ўрганиш;
- мамлакатшунослик бўйича билим ва тасаввурларни бадиий матнлар орқали бойитиш;
- бадиий матнларда ёритилган хориж маданияти орқали ўз маданиятини ҳам янада чуқурроқ ўрганиш.”⁸

Бадиий матнлар хорижий тил дарсларида тили ўрганилаётган мамлакатнинг маданияти, урф-одати, тарихи ва дунёқарашлари билан яқиндан таништириш имкониятини яратади.

3. Бадиий матнларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари

Адабиёт жуда қизиқарли бўлган ўқув ситуацияларини ташкил қилиши, бадиий матнлар билан ишлаш аутентив коммуникатив ситуацияларни яратиши, адабиёт орқали ўрганувчилар тили ўрганилаётган мамлакатнинг маданияти билан яқиндан танишиш имкониятига эга бўлишлари кабилар унинг нақадар муҳимлигидан далолат беради.

⁸ WSU. Arbeit an den literarischen Texten. Seminarband. – Taschkent, 2013. – S. 12.

„Бадий матнларни чет тили дарсларида қўллашнинг фойдали томонлари ҳақида Килоускова қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтади:

Коммуникатив функцияси

Адабиёт талабаларнинг коммуникатив компетенциясини янада мустаҳкамлайди, уларни лингвистик, социолингвистик, прагматик ва маданий компетенцияларини янада яхшилашга қўмаклашади.

Шаклий функцияси

Адабиёт кишиларда шахсни улуғлаш, инсонийликни кадрлаш, инсонпарварлик, ватанпарварлик каби хислатларни шакллантиради.

Когнитив функцияси

Адабиёт билим булоғидир. У ахборот тарқатувчи ва ҳаёт ҳақида ҳикоя қилади. Кишиларнинг ҳар томонлама онгини ривожлантиради.

Эстетик функцияси

Чет тилининг гўзаллиги ва бойлиги билан таништиради.

Стилистик функцияси

Адабиёт турли стилдаги, турли хил даражадаги аутентив матнларни тавсия қилади.

Маданий функцияси

Тил ва адабиёт жамиятни инсонпарварликка чақириш воситаси ҳамдир. У чет маданиятлар ўртасидаги маданиятлараро билимларни ўз ичига олади ва маданий хилма-хиллик туйғусини ривожлантиради.

Завқ бағишловчи функцияси

Адабиёт кишига маданий дам олиш ва завқу-шавқ бағишлайди.

Мазмунга бойлик функцияси

Бадий матнлар оддий дарслик матнларига қараганда қизиқарлилиги, суҳбат ва мунозараларга етакловчи, ўқувчи/талабалар фантазиясини кенгайтирувчи вазифасини бажариши билан фарқланади. Бадий матнларда зерикиш хисси туғилмайди.

Тилни эгаллаш даражасини кучайтирувчи вазифаси

Бадиий матнлар газета матнлари ва илмий матнларга қараганда тилни билиш ва эгаллаш даражасини янада юқори даражага кўтаради.

Методик – дидактик вазифаси

Бадиий матнлар дарслик матнлари билан қиёслаганда сунъий эмаслиги, ҳақиқий ҳаётий ситуацияларни тавсия қилиши, мамлакатшунослик дарсларининг энг муҳим қисми эканлиги, келажакка интилиб яшаш учун энг яхши мотивация қилиши билан ҳам фарқланади.”⁹

Ҳар бир нарсани ҳам ижобий ҳам салбий томонлари бор бўлганидек, юқорида таъкидлаб ўтилгандек ижобий томонлар сифатида қайд этилса, куйидагилар эса бадиий матнларни қўллашда салбий томонлари сифатида эътироф этиш мумкин.

Бадиий матнларни қўллаш учун ўқитувчидан ўз устида кўпроқ тайёргарлик кўришни ва қўшимча материалларни тайёрлашни талаб этади. Ўқитувчи бадиий матн ҳақида атрофлича билим ва тасаввурга эга бўлиши ва ўқувчи/талабалар учун эса тил бўйича яхши билимга эга бўлишни талаб этади.

Немис педагоги Коппенштайнер бадиий матнларни қўллашда куйидагиларни қийинчиликлар сифатида белгилайди:

Баъзи бир ўқувчи/талабаларда адабиётга қизиқиш етарли даражада эмаслиги сабабли бадиий матнларни ўқишда зерикиш кузатилади.

Бадиий матнлар тилни тушуниш бўйича мураккаблиги сабабли ўқувчи/талабалар уларни тушунишда қийинчилик туғдиради. Чунки, баъзи бир бадиий матнлар поэтик тилда ёзилган.

Ўтган асрнинг 80-йиллардан бошлаб чет тили дарсларида адабиётнинг роли янада ошди.

Бадиий матнларни ҳар қандай ўқув босқичида қўллаш мумкин. Лекин ўқитувчи исталган бадиий матнни ҳар қандай ўқув босқичида қўллаши мумкин эмаслигини эътиборга олиши лозим.

⁹ Kilouskova A., Kast B. Jugendliteratur im kommunikativen Deutschunterricht. - Berlin: Langenscheidt, 1985. – S. 352.

Матнлар ўқувчи/талабаларда қизқиш уйғотиши, танланган матн дарс мақсадига мос келиши лозим.

Мавзу ўқувчиларнинг кундалик ҳаётларига, ички кечинмаларига, хис-туйғуларига, ҳаётий тажрибаларига, жамиятдаги долзарб муаммоларига мос келиши лозим. Бу билан ўқувчи/талабалар бадиий матнлардаги асосий образлар билан ўз ҳаёт йўлларини қиёслай оладилар ва ўз муаммоларига ечимни топишга ҳаракат қиладилар.

Ўқитувчи дастлаб дарсни оддий матнлардан бошлагани маъқул. Масалан, оддий шеърлар, кичик хажмли ҳикоялар.

Таниқли муаллифларнинг адаптация қилинган асарлари ҳам бор. Лекин мутахассислар адаптация қилинган асарларни бутунлай мунозарали деб ҳисоблайдилар. “Биринчидан бундай асарлар адаптация орқали қисқариб кетади, иккинчидан бироз бўлсада, унинг бадиий қиммати, асосий ғояси ҳам қайсидир маънода бироз йўқолади. Шунинг учун ҳам айниқса бу борада оригинал матнлар, айниқса эртаклар ва ҳикоялар жуда қўл келади.

4. Бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот-коммуникацион интернет-технологияларнинг роли

XXI аср тарихга ахборот асри бўлиб кириши барчамизга маълум. Бунинг боиси интернет технологияларининг жадал ривожланиши ва энг муҳими улардан фойдаланиш имкониятларининг тез суръатларда кенгайиб бораётганлигидир. Жаҳон интернет-статистика маркази маълумотларига қараганда сайёрамизда истиқомат қилувчи ҳар тўрт кишидан биттаси ёки 1,5 миллиарддан ортиқ киши интернетдан кундалик ҳаётида фойдаланади. Хаттоки интернет мулоқотнинг қўшимча шаклига айланиб бормоқда деб айтиш ҳам мумкин. Ўзбекистонда ҳам ахборот-коммуникацион, интернет-технологиялар жадал ривожланиб бормоқда.

Ҳозирги пайтда жаҳон интернет тизимига жойлашдан олдин материалларга қўйиладиган ягона мезонлар мавжуд эмас. Шу ўринда олинаётган ахборот ва унинг манбасини баҳолай олиш ўта муҳимдир. Ўқув мақсадларида интернет-ресурсларини баҳолашда қуйидаги жиҳатларга эътибор бериш мақсадга мувофиқдир.

Энг аввало ўқитувчи материалнинг тил жиҳатдан мураккаблик даражасини, яъни танланган Интернет ресурсда ўқувчиларда қийинчиликлар келтириб чиқариши мумкин бўлган сўзлар, грамматик конструкциялар, иборалар бор-йўқлигини кўриб чиқади. Бундан ташқари матннинг маъно жиҳатидан ўқувчиларнинг билим даражасига тўғри келиш келмаслигига ҳам эътибор берилади.

„Яна бир муҳим жиҳати сайт манбасининг ишончилигидир. Сайтда жойлаштирилган материал қандай мақсадларга хизмат қилади, муаллифи ким, ундаги ахборот долзарбми, замонавийми ёки эскирганми, у ўқувчиларнинг шахсини ривожлантириш, дунёқарашини бойитишга хизмат қиладими, ахборот объективми, йўқми каби саволларга жавоб кидириш жуда зарур.

Интернет тизимида университет профессори билан бир қаторда ёш бола томонидан яратилган материални ҳам учратиш мумкин. Шу боис ҳам танланган материал аниқ ўқувчилар гуруҳининг тил билиш ва маънавий-маърифий даражасига мос келиши, ўқувчиларнинг тил ва мазмун борасидаги савиясидан биров юқорироқ даражада бўлиши мақсадга мувофиқдир.“¹⁰

Ўқувчи ва талабалар интернет тизими сайтларини таҳлил қилиш ва баҳолашда учта муҳим жиҳатларга эътибор қаратишлари аҳамиятлидир. Биринчидан, сайт мазмуни, иккинчидан ахборот ва маълумот манбаси, учинчидан сайт таркибига эътибор қаратиш зарур.

¹⁰ П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникационных Интернет-технологий. – Москва: Глосса-Пресс, 2010. – Стр. 31.

“Сайт мазмунини баҳолашда қуйидаги мезонларга диққатни қаратиш лозим:

- Сайт кимларга мўлжалланган?
- Интернет саҳифа мақсади нима? У қандай ахборотга эга?
- Сайтдаги ахборот қай даражада тўлиқ ва ҳақиқатга тўғри келади? Бу манбанинг ушбу мавзудаги бошқа манбалардан қимматлилик томони нимада?
- Бу мавзу бўйича яна қандай (босма ва электрон) манбалар бор?
- Сайт ёки ҳужжат қачон яратилган?
- Сайтдаги ахборот муҳокамадаги мавзунини қанчалик тўлиқ ёритяпти?
- Мультимедиа ресурсларига кириш имконияти борми?
- Ушбу сайтдаги ахборотнинг қиймати нимада?

Манба ва маълумотномаларни аниқлашда қуйидагиларга алоҳида эътибор бериш лозим.

- Сайт муаллифи ким?
- Мазкур сайтни яратувчилар қай даражада обрўга эга?
- Сайт яратувчилар мазкур муаммо бўйича қай даражада ахборотга эгалар?
- Мазкур сайт ҳомийси (агар бўлса) ким? Бу сайт мазмунига қанчалик таъсир кўрсатган?
- Сайт қачон ишлаб чиқилган?
- Сайт қачон босилиб чиққан?
- Сайт сўнгги марта қачон янгиланган?

Сайт тузилиши бўйича эса қуйидагиларни ўрганиб чиқиш фойдадан холи бўлмайди.

- Сайт график беаги қандай кўринишда?
- Белгилар мазмунга қанчалик мос келади?
- Матн ёзилиши имло ва грамматика қоидаларига мос келадими?
- Сайт яратилишида ижодий ёндошув сезиладими?
- Бу сайтдан қай даражада фойдаланиш мумкин?

- Сайт мультимедиа ресурслари билан тўлдириб юборилмаганми?”¹¹

Бир сўз билан айтганда бугун ахборот асрида глобллашув жараёнида ўқитувчи, талаба ва ўқувчиларнинг интернет тизимидан ахборот олиш жараёнида юқоридаги саволларга эътибор қаратсалар айтиш муддао бўлур эди. Зеро, юртбошимиз “Юксак маънавият-енгилмас куч” асарида таъкидлаганларидек, “Бугунги кунда ёшларимиз нафақат ўқув даргоҳларида балки радио-телевидение, матбуот, интернет каби воситалар орқали ҳам ранг-баранг ахборот ва маълумотларни олмоқда. Жаҳон ахборот майдони тобора кенгайиб бораётган шундай бир шароитда болаларимизнинг онгини фақат ўраб-чирмаб, уни ўқима, буни ўқима, буни кўрма деб бир томонлама тарбия бериш, уларнинг атрофини темир девор билан ўраб олиш, ҳеч шубҳасиз, замоннинг талабига ҳам, бизнинг эзгу мақсад-муддаоларимизга ҳам тўғри келмайди. Нега деганда биз юртимизда очик ва эркин демократик жамият куриш вазифасини ўз олдимизга қатъий мақсад қилиб қўйганмиз ва бу йўлдан ҳеч қачон қайтмаймиз”¹² деб таъкидлаган эди.

Шундай экан мамлакатимизда ёшлар учун ташкил этилган “Зиёнет” тармоғи, таълим портали, бошқа тегишли сайтларда жойлаштирилиб, доимий равишда янгиланиб борилаётган манбаларга мурожаат қилиш, турли ўқув Интернет-ресурсларидан юқоридаги мезонлар асосида оқилона фойдаланиш замон талаби бўлиб, ўқувчи-талабаларнинг билимларини чуқурлаштириш, янги билимлар билан бойитиш, натижада чет тилларни мукамал ўрганиш имконини беради.

Сўнгги йилларда ҳорижий тилларни ўрганишда интернет технологияларидан фойдаланиш муҳим ўрин эгалламоқда. Айниқса, интернет-коммуникациялар электрон почта, чат, форум ва веб-конференциялар ва бошқалар таълим олишда ва ҳорижий тил

¹¹ П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникационных Интернет-технологий. – Москва: Глосса-Пресс, 2010. – Стр. 37.

¹² Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008.

ўрганувчилар ва ўргатувчиларнинг ҳар томонлама чет тил билимларини ривожланишида алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Президентимиз И.А.Каримов 2012 йил 17 феввалида Тошкентда бўлиб ўтган “Юксак билимли ва интеллектуал ривожланган авлодни тарбиялаш-мамлакатни барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шарти” мавзусидаги халқаро конференциянинг очилиш маросимида сўзлаган нутқида шундай деб таъкидлаган эди: “Биз таълим тизимида ўқувчиларнинг нафақат кенг билим ва профессионал кўникмаларни эгаллаши, айти пайтда чет мамлакатларидаги тенгдошлари билан фаол мулоқот қилиш, бугунги дунёда рўй бераётган барча воқеа-ходисалар, янгилик ва ўзгаришлардан атрофлича хабардор бўлиш, жаҳондаги улкан интеллектуал бойликни эгаллашнинг энг муҳим шарти ҳисобланган хорижий тилларни ҳам чуқур ўрганишлари учун катта аҳамият бермоқдамиз.

Ҳозирги кунда юртимиздаги барча таълим, фан, маданият ва маърифат муассасалари таълим портали ва интернетга уланган. Бу эса таълим жараёнига масофадан туриб ўқитиш усуллари, ўқувчи ёшлар учун ахборот-коммуникация хизматларининг кенг мажмуини жорий этиш имконини бермоқда.

Бундай шароитда интернет ресурслардан чет тилларни ўрганиш ва ўргатишда қандай фойдаланиш зарур деган савол туғилади. Чунки интернет орқали олиш мумкин бўлган маълумотларни ўқитувчи, ўқувчи ва талаба муайян мезон, талаб ва ёндашувларсиз ола олмайди, шундай бўлган тақдирда эса у олдиға қўйган мақсадиға етолмайди, кўп вақт ва куч сарфлаб кутилган самараға эришмайди.”

Интернет тармоғидан керакли маълумотларни топиш учун алоҳида қидирув қоидаларини билиш зарур бўлади. Керакли маълумотларни топишда вақтдан унумли ва самарали фойдаланиш мақсадида ҳозирги кунда ўнлаб қидирув тизимлари яратилган. Лекин уларни ҳар бирининг ўзига хос қидирув қоидалари мавжуд. Масалан: Yahoo умумий қидирув

учун алоҳида тематик қидирув системаларига эга. Google эса ўқув ва академик мақсадлар учун интернет сайтларида жуда кенг танлов имкониятларига эга. Кўплаб қидирув системалари матн материалларидан ташқари картинкалар, фотосуратлар, аудио ва видеофайлларга эга.

“Қидирув тизимларидан фойдаланишда қийинчиликларга учрамаслик учун қидирув тизимларининг ўзига хос қуйидаги қоидаларини билиш талаб этилади.

Қидирувдаги рамзлар	Мисоллар асосида ёритиб бериш
“И” (“AND”, “+”)	Бундай рамзлардан фойдаланишда икки ва ундан ортиқ таянч иборалардан фойдаланиш талаб этилади. Масалан: Пушкин и Евгений Онегин, Пушкин + Евгений Онегин; Shakespeare and Hamlet, Shakespeare + Hamlet.
“НЕ” (“Not”, “-”)	Бошқасини инкор қилиб бир таянч иборадан фойдаланиш. Масалан: литература-повест; music instruments not guitar, music instruments – guitar
“ИЛИ” (“OR”)	Қуйидаги боғловчилар орқали мавзуга мос икки сўзни ёзиш. Масалан: авиация или самолёты, ocean or shrimps.
“”	Қўштирноқлар орқали матндан парча ёки матнга хос жумлани ёзиш. Масалан: “самый знаменитый русский поэт”, “Use of nanotechnology”.
~	“~” Бу белги орқали синонимларни топиш мумкин. Масалан: ~ спорт деб киритсак спортга оид бошқа тегишли сўзларни ҳам топишимиз мумкин
График тасвирлар	График тасвирларни кўпроқ Google тизимидан топиш

	мумкин. Масалан: Лондон + фото.” ¹³
--	---

Интернет орқали бадий матнлардан фойдаланишда қуйидаги сайт жуда катта ёрдам беради.

<http://gutenberg.spiegel.de/>

Бу сайт орқали 50 йил олдин яшаб ўтган барча таниқли ёзувчи ва шоирларнинг ҳаёти, ижоди ва барча асарлари билан танишиш мумкин. Авторлар алифбо шаклида жойлаштирилган. Қайси ҳарф босилса, ўша ҳарф билан бошланувчи ёзувчи ва шоирларнинг номлари экранда пайдо бўлади. Сўнгра керакли ёзувчи ёки шоир танланиб, сичқонча билан босилса ўша шоир ёки ёзувчи ҳақидаги барча маълумотлар ва уларнинг асарларини топиш мумкин. Қуйида биз «F» ҳарфи ичидан таниқли ёзувчи Франц Кафкани танлаб унинг ҳаёти ва қисқа ҳикояси устида қандай ишлаш бўйича тавсиялар бериб ўтмоқчимиз.

„Franz Kafka

Geboren 3.7.1883 in Prag, gestorben 3.6.1924 in Kierling bei Wien. Sohn eines wohlhabenden jüdischen Kaufmanns. 1901-1906 studierte er Germanistik und Jura in Prag; 1906 promovierte er zum Dr. jur. Dann kurze Praktikantenzeit

¹³ П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникационных Интернет-технологий. – Москва: Глосса-Пресс, 2010. – Стр. 56.

am Landesgericht Prag. 1908-1917 Angestellter einer Versicherungsgesellschaft, später einer Arbeiter-Unfall-Versicherung. 1917 erkrankte er an Tbc, was ihn 1922 zur Aufgabe des Berufeszwangs.

Kafka fühlte sich als einsamer und unverstandener Einzelgänger, nur mit Max Brod und Franz Werfel verband ihn Freundschaft; bekannt war er auch mit Martin Buber und Johannes Urzidil. In den Sommermonaten der Jahre 1910 bis 1912 führten ihn Reisen und Kuraufenthalte nach Italien, Frankreich, Deutschland, Ungarn und in die Schweiz. Sein Verhältnis zu Frauen war schwierig und problematisch: zweimal hat er sich 1914 verlobt und das Verlöbnis wieder gelöst; 1920-1922 quälte ihn eine unerfüllte Liebe zu Milena Jesenska, was zahlreiche erhaltene Briefe dokumentieren; seit 1923 lebte er mit Dora Dymant zusammen als freier Schriftsteller in Berlin und Wien, zuletzt im Sanatorium Kierling bei Wien, wo er an Kehlkopftuberkulose starb. Sein literarischer Nachlass, den er testamentarisch zur Verbrennung bestimmt hatte, wurde posthum gegen seinen Willen von Max Brod veröffentlicht.

Gib's auf

Es war sehr früh am Morgen, die Straßen rein und leer, ich ging zum Bahnhof. Als ich eine Turmuhr mit meiner Uhr verglich, sah ich, dass es viel später war, als ich geglaubt hatte, ich musste mich sehr beeilen, der Schrecken über diese Entdeckung ließ mich im Weg unsicher werden, ich kannte mich in dieser Stadt noch nicht sehr gut aus, glücklicherweise war ein Schutzmann in der Nähe, ich lief zu ihm und fragte ihn atemlos nach dem Weg. Er lächelte und sagte: "Von mir willst du den Weg erfahren?" "Ja", sagte ich, "da ich ihn selbst nicht finden kann." "Gib's auf, gib's auf", sagte er und wandte sich mit einem großen Schwunge ab, so wie Leute, die mit ihrem Lachen allein sein wollen."¹⁴

Ҳикоя учун қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

¹⁴ <http://gutenberg.spiegel.de/>

- Schreiben Sie Ihre Meinung oder einen Kommentar zur Person der Handlung oder zum Problem.
- Erfinden Sie eine zusätzliche Person.
- Erfinden Sie eine Fortsetzung.
- Charakterisieren Sie die Hauptperson: Schreiben Sie Ihren Lebenslauf.
- Bilden Sie ähnliche Geschichte.

Ihre ersten Leseerfahrungen.

Man kann den Text leicht verstehen. Jeder kann solche Erfahrung machen, sich auf dem Weg zum Bus oder zum Bahnhof zu verspäten oder in einer fremden Stadt den Weg nicht zu finden. Friedliche Atmosphäre wandelt sich durch die zutiefst erlachte Verunsicherung beim Vergleich der Uhren. Der Leser spürt selber diese Unsicherheit, sowie die vermeintliche Erleichterung in der Begegnung mit dem Schutzmann. Er ist jedoch überrascht, dass sich der Polizei als "Freund und Helfer" so verhält und abwendet. Was geschieht weiter, findet die Person noch rechtzeitig den richtigen Weg zum Bahnhof, wie geht es weiter? Diese Frage bleibt ungeklärt.

Der Verstehenshorizont.

Die Geschichte wurde vor etwa 75 Jahren geschrieben, aber für den Leser keine Verständnisschwierigkeiten. Wortwahl und Satzbau entsprechen auch heute üblichen sprachlichen Mitteln. Die ganze Geschichte kommt mit fünf Sätzen aus.

Auch inhaltlich gibt es keine Verständnisschwierigkeiten, die Kurzgeschichte beschreibt eine Alltagssituation, aber nur die Reaktion des Schutzmannes ist nicht alltäglich.

Textanalyse

Die Kurzgeschichte ist in der Ich-Form geschrieben. Der Erzähler befindet sich auf dem Weg zu einem Bahnhof. Nähere Gründe und Umstände werden nicht

genannt. Der Erzähler der Geschichte ist erst nach dem Blick auf die Turmuhr beunruhigt, denn diese stimmt nicht mit seiner eigenen Uhr überein. Es wird deshalb im Weg unsicher und muss einen Schutzmann nach dem Weg fragen. Der Polizist reagiert auf seine Frage mit einer Gegenfrage und einem unerwarteten Ratschlag.

Gesellschaftspolitische Ansatz

Die Turmuhr stellt die objektive Zeit als Realität dar. Der Erzähler vergleicht die Turmuhr mit seiner Uhr und bemerkt “ dass es schon viel später war, als ich geglaubt hatte” und er findet, dass die Turmuhrzeit als Richtigkeit und seine eigene Uhr als fehlerhaft sind.

Der Schutzmann kommt hier in 2 Bedeutungen als ein Schutz, Staatsgewalt.

“ Von mir willst du den Weg erfahren?” Mit diesem Wort verweigert sich der Schutzmann dem Erzähler, entweder weil er nicht bereit ist zu helfen, denn er fühlt sich der Obrigkeit verpflichtet. “Gib’s auf” stellt damit die Kapitulation, die Bankrotterklärung des nicht mehr handlungsfähigen Systems dar.

Der biographische Interpretationsansatz

So kann man auch verstehen und vermuten, dass der Weg nach dem er fragt, seinen Lebensweg in seiner Welt darstellen soll.

Das Leben ist an ihm vorbeigeschritten, ohne dass es ihm aufgefallen ist. Die durch den Zeitdruck ausgelöste Unsicherheit ist als Symbol für die aus Kafkas Biographie bekannte Selbstunsicherheit und dessen Entscheidungsschwäche, anzusehen. Der Schutzmann, der seine Hilfe verweigert, könnte in diesem Fall Kafkas Vater repräsentieren, der Kafka nicht auf seinem Lebensweg unterstützte. Der Titel “Gib’s auf” unterstreicht die Hilflosigkeit Kafkas, der in seiner Welt gefangen bleibt “Gib’s auf” stellt hier die Kapitulation Kafkas vor der subjektiven Erfahrungswelt und dem dominierend erlebten Vater dar.

- Schreiben Sie Ihre Meinung oder einen Kommentar zu den Personen der Handlung und zu den auftretenden Problemen.
- Stellen Sie Ausschnitte aus dem Inhalt vor der Gruppe pantomimisch dar.

- Schneiden Sie den Text (Kopie) auseinander und setzen Sie ihn neu zusammen.
- Versetzen Sie die Handlung in eine ganz andere Zeit.
- Erfinden Sie eine zusätzliche Person.
- Interviewen Sie eine Person aus dem Text.
- Schreiben Sie einen Brief an eine Person im Text.
- Erfinden Sie eine Fortsetzung.
- Sammeln Sie Aufsätze und Artikel, die zum Thema passen.
- Charakterisieren Sie die Hauptpersonen: Schreiben Sie ihren Lebenslauf.
- Schreiben Sie einen Zeitungsbericht.
- Fertigen Sie Zeichnungen und Bilder zu der Lektüre an. (Personen, Städte, Landschaften usw.)
- Schreiben Sie ein eigenes Ende zu dem Buch.
- Schreiben Sie selbst oder finden Sie zu dem Thema ein Lied oder Gedicht.
- Schreiben Sie einen Brief an den Autor oder den Verlag.
- Beschreiben Sie, was 10 Jahre nach dem Ende passiert.
- Machen Sie ein Poster zu der Lektüre.
- Lassen Sie einen Gegenstand aus der Lektüre erzählen.
- Verweisen Sie auf andere Bücher zu diesem Thema.

I боб юзасидан хулоса

1. Чет тили дарсларида бадий матнлардан фойдаланиш ўқувчи/талабаларни оғзаки нутқини ривожлантирибгина қолмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатга нисбатан қизиқишларини орттиришда, дунёқарашларини кенгайтиришда муҳим роль ўйнайди;

2. бадий матн турларига эпик, драматик ва лирик асарлар киради. Эпик грекча сўз бўлиб, ҳикоя қилувчи адабиёт маъносини билдиради. Эпик асарларда автор ўқувчини турфа хил образларнинг ички кечинмалари

билан таништиради, турли хил замон ва макондаги ҳаёт ҳодисаларига дуч келтиради ва фантазиялар оғушида сайр эттиради. Эпик асарлар роман, новелла, эртак, афсона, анекдот, ҳикоя, масал ва баллада кабиларни ўз ичига олади;

3. чет тили ўрганишда қўлланилган методларда бадиий матнларнинг тутган ўрни атрофлича тадқиқ қилинди;

4. бадиий матнлар чет тил дарсларида ўқиб тушуниш учун машқ сифатида, тафаккурни ривожлантирувчи, сўз бойлигини кенгайтирувчи ва коммуникатив компетенцияни ривожлантирувчи восита сифатида хизмат қилади;

5. бадиий матнлар гуруҳларда интеллектуал ва руҳий салоҳиятни шакллантиришда гуруҳлардаги ўзаро муносабатни яхшилади, оғзаки ва ёзма нутқий ифодаларни ҳар томонлама юқори даражага кўтаради, бадиий матндаги асосий образларни таҳлил қилиш орқали ҳар томонлама дунё қарашни кенгайтиради;

6. бадиий матнлар грамматик ва лексик машқларни бажариш воситаси бўлмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатнинг тарихи ва мамлакатшунослигини ўрганиш учун асосий манбаа сифатида хизмат қилади;

7. бадиий матн билан ишлашда матнни мутолаа қилиш эстетикаси ҳам алоҳида аҳамиятга эга;

8. бадиий матнларни ўқиб тушунишга турлича омиллар таъсир кўрсатади. Матнни ўқиб тушуниш ўқувчининг компетенциясига боғлиқ бўлади. Тилни яхши эгалламаслик ва айниқса сўз бойлигининг етарли даражада эмаслиги, маданий компетенцияга эга бўлиш, матнни тушуниш учун шахсий омиллар ҳам таъсир этиши, матннинг номи бадиий матнда кечадиган воқеликка бағишланган бўлиши, унинг боблари ёки қисмлари,

матн ширифтининг ҳажми, абзацлари ва берилган иллюстрациялар ҳам матн мазмунини тушунишда аҳамиятга эга;

9. адабиёт талабаларнинг коммуникатив компетенциясини янада мустаҳкамлайди, уларни лингвистик, социолингвистик, прагматик ва маданий компетенцияларини янада яхшилашга кўмаклашади;

10. адабиёт кишиларда шахсни улуғлаш, инсонийликни қадрлаш, инсонпарварлик, ватанпарварлик каби хислатларни шакллантиради;

11. адабиёт билим булоғидир. У ахборот тарқатувчи ва ҳаёт ҳақида хикоя қилади. Кишиларнинг ҳар томонлама онгини ривожлантиради;

12. чет тилининг гўзаллиги ва бойлиги билан таништиради;

13. адабиёт турли стилдаги, турли хил даражадаги аутентив матнларни тавсия қилади;

14. тил ва адабиёт жамиятни инсонпарварликка чақириш воситаси ҳамдир. У чет маданиятлар ўртасидаги маданиятлараро билимларни ўз ичига олади ва маданий хилма-хиллик туйғусини ривожлантиради;

15. адабиёт кишига маданий дам олиш ва завқу-шавқ бағишлайди;

16. бадиий матнлар оддий дарслик матнларига қараганда қизиқарлилиги, суҳбат ва мунозараларга етакловчи, ўқувчи/талабалар фантазиясини кенгайтирувчи вазифасини бажариши билан фарқланади. Бадиий матнларда зерикиш хисси туғилмайди;

17. бадиий матнлар газета матнлари ва илмий матнларга қараганда тилни билиш ва эгаллаш даражасини янада юқори даражага кўтаради;

18. бадиий матнлар дарслик матнлари билан қиёслаганда сунъий эмаслиги, ҳақиқий ҳаётий ситуацияларни тавсия қилиши, мамлакатшунослик дарсларининг энг муҳим қисми эканлиги, келажакка интилиб яшаш учун энг яхши мотивация қилиши билан ҳам фарқланади;

19. ўқиш мақсадига кўра ўқиш технологиялари таҳлил этилди;
20. бадиий матнлардан фойдаланишда ахборот воситаларининг роли катта эканлиги кўрсатиб берилди.

II БОБ. Интерфаол усуллар орқали бадиий матнларни ўрганиш

1. Бадиий матнлардан грамматика дарсларида фойдаланиш

“Коммуникатив метод бўйича чет тили дарсларида грамматика доимо мунозарали бўлиб келган. “Грамматиканинг ўзи нима деган саволга қуйидагиларни боғлаш мумкин:

- грамматика гўё шахмат ўйинига ўхшайди. Грамматиканинг ҳар бир бўлаги шахмат тошлари кабидир.
- грамматика муסיқага ўхшайди, агар хато қилинса сиз буни тинглай оласиз.
- грамматикасиз гапириш, гўё бир бегона мамлакатда харитасиз ёки йўл кўрсатувчисиз йўл топиш дегандир.
- грамматика бу гапни қандай тузиш ҳақидаги қонуниятдир.”¹⁵

Қуйида биз грамматика дарсларида бадиий матн турларини қўллаш имкониятларини кўриб чиқамиз.

Грамматика ҳикоялар орқали

Ҳар бир инсон ҳикояларни яхши кўради, ҳикоялар хотирамиз учун идеал озуқа воситаси ҳисобланади, Феликс Теонинг “О, Мария” ҳикоясининг мазмуни қуйидагича:

Муллер Берлинда хусусий детектив сифатида фаолият кўрсатади, у Мюнхендаги текстил фабрикасининг раҳбари Петр фон Хакер томонидан топшириқ олади, чунки унинг қизи италян қўшиқчиси билан ғойиб бўлади. Муллер Мюнхенга учади ва самолётда 20 йил олдин бирга ўқиган ва уни севган Мария билан учрашиб қолади. У ўз ишини икки кунда якунлайди, лекин бу ерда қолишга тўғри келади. Чунки у турган меҳмонхонада жиноят содир бўлади. Мария ва унинг шериклари жиноятчи эканлигига полиция ишонади.

¹⁵ WSU. Arbeit an den literarischen Text. Seminarband. – Taschkent, 2013. – S. 52.

Хикояга қуйидаги грамматик машқларни қўллаш мумкин. Машқлар талабаларнинг коммуникатив компетенциясининг ривожлантиришга йўналтирилиши лозим.

“Биринчи машқни сарлавҳага боғлашимиз мумкин, яъни сарлавҳани ўқинг, бу хикояда гап нима ҳақида кетаётганлигига тахминлар беринг ва қуйидаги сўз ва ибораларни беринг.

In diesem Buch geht es um (Akk) ...	...
Es handelt sich um ...	...
Hier ist die Rede von (D) ...	die Kriminalgeschichte
Das Buch erzählt von ...	Abenteuer (P1)
	die Liebe
	...
	...

2-машқ: матнни луғатсиз ўқиб глобал тушунишга ҳаракат қилинг.

3-машқ: матндан қуйидаги сўзлар иштирок этган гапларни қидириб топинг. Warten, denken, hassen, Angst, haben, studieren, traueunen. Ушбу феъллардан кейин отлар қандай иборалар билан қўлланиляпти?

4-машқ: отларни мос кўмакчилар билан қўйинг!

1. Herr Müller wartet... (der Flug).
2. Er denkt ... (die Reise).
3. Er hasst ... (seine Angst).
4. Helmut Müller hat Angst ... (das Fliegen).
5. Er studierte ... (die Universität).
6. Müller träumt ... (seine Freundin).
7. ...denkt Müller. (wer?)
8. Wartet er ... (das Taxi)?
9. Sie hat ... keine Angst (dieser Mensch).

5-машқ: Сўз гуруҳларидан гаплар тузинг.

Herr Müller			nach München fliegen;
Taxifahrer			sich unterhalten;
Berliner	haben	(keine) Lust	über das Wetter sprechen;
Ich			ins Kino gehen;
			arbeiten;
			München sehen
			...
			...
			...

Қуйидагиларга эътибор беринг.

Sechzig + er = sechziger = 60er

__Anfang der 60er (Jahre)—(Олтмишинчи йилларнинг бошларда),

__Mitte der 60er – auch Mitte 1960er → “19” liest man nicht!

__Ende der 60er

die goldenen 60er Jahre

wann? → Dativ, Plural → in den 60er Jahren des vorigen Jahrhunderts

ABER! Am Anfang der Stunde

6-машқ: Юқоридаги машқ ёрдамида гапларни таржима қилинг.

Йигирманчи йилларнинг бошларида, саксонинчи йилларнинг ўрталарида, қирқинчи йилларнинг охирларида, йигирманчи асрнинг ўттизинчи йилларида, қирқинчи йиллар, ўтган асрнинг олтмишинчи йиллар кинолари, ўтган асрнинг тўқсонинчи йиллари тарихи.

7-машқ: Ўша вақтда Муллер Мюнхенда нима қилганлигини хикоя қилинг ва хикояда қайси замонни қўллайсиз?

Грамматика дарсларида кичик матн турларини қўллаш ҳам самарали бўлади. Ҳазил бу турли хилдаги кичик матн турларининг оддий шаклидир. Ҳазилни кундалик ҳаётимизнинг турли жабҳаларида учратиш мумкин. У кишиларнинг ожиз томонларини кулги остига олади. Ҳазил матнлари орқали грамматик қоидаларни осонроқ ва яхшироқ тушуниш мумкин ва у ўқувчи ва талабаларни мулоқотга етаклайди, зерикиш хиссидан йироқлаштиради..

Қуйида биз турли грамматик қоидаларга мос келувчи ҳазил матнларини мисол тариқасида келтириб ўтамыз.

“kein” инкор олмоши

- “Mama, ich möchte einen Hamburger.”

- “Nein, du heiratest keinen Norddeutschen!”

(-“Ойи, мен гамбургер хохлайман”

-“Йўқ, сен шимол немисига уйланмайсан”)

“haben” эга бўлмоқ ёрдамчи феъли.

Lehrer: “Klaus, du hast die gleichen Fehler im Diktat wie dein Nachbar. Wie erklärst du mir das?”

Klaus: “Wir haben denselben Deutschlehrer”

(Ўқитувчи: “Клаус, сен ёнингдаги шеригинг каби диктантдан бир хил хатога йўл қўйгансан”).

Клаус: “Бизни немис тили ўқитувчимиз бир хил”).

Тўлдирувчи эргаш гап.

- Sag mal, Jens, was machst du denn da?

- Ich schreibe einen Brief an Uwe.

- Und wieso schreibst du so langsam?

- Aber du weißt doch, dass Uwe nicht sehr schnell lesen kann!

(-Айтчи Йенс, сен бу ерда нима қиляпсан

- Мен Увега хат ёзяман.

- Нима учун бунчали секин ёзяман?

- Лекин биласанку, Уве жуда тез ўқий олмайди!).

Сифат.

Der Konzernchef bittet seinen Assistenten: “Suchen Sie in unserer Firma einen intelligenten, zielstrebigem jungen Mann mit Eigeninitiative, der mich eventuell einmal ersetzen kann.”

“Und was soll ich machen, wenn ich ihn gefunden habe?”

“Rauswerfen!”

(Концерн раҳбари ўз ассистентидан илтимос қилди.

“Фирмамиздан бир зиёли, мақсадга интилувчан, шахсий ташаббусга эга бўлган ва келгусида ўрнимни эгаллаши мумкин бўлган ёш йигитни кидиринг.”

“Хўш уни топсам нима қилай?”

“Улоктириб ташланг”).”¹⁶

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, грамматика дарсларида бадиий матнларни қўллаш орқали грамматик қоидалар мустаҳкамланса, ҳам тили ўрганилаётган мамлакатнинг урф-одатлари, маданияти билан яқиндан танишиб, ўз маданиятини ҳам чуқурроқ ўрганиш имкониятига эга бўлади.

2. “Бекат” ларда бадиий матнларни ўрганиш

Ўтган асрнинг 50-йилларидан бошлаб Европа мамлакатлари мактабларининг жисмоний тарбия дарсларида “Тўғаракларда шуғулланиш” номи остида маълум бир белгиланган вақт ичида бекатларда турли хил спорт турлари бўйича кўникма ва малакаларини ривожлантирувчи машғулотлар ўтказила бошланди. Бундай машғулотларда ўқитувчи маслаҳатчи ва ёрдамчи вазифасини ўтади. Ўрганишнинг ўйинли, музокарали ва яратувчанлик харақтерига эга бўлган бу методни бошқа фанларда қўллаш фикри чет тили дарсларига ҳам кириб келди ва ўтган асрнинг 80-йилларидан бошлаб бекатларда ўрганиш методи муваффақиятли қўлланила бошланди. Бизнинг мамлакатимизга эса бу метод 2000 - йиллардан кейин кириб келди.

¹⁶ WSU. Arbeit an den literarischen Text. Seminarband. – Taschkent, 2013. – S. 60.

Бу методда ҳам проект методи сингари дарсни ўқувчи/талабаларнинг ўзлари режалаштирадилар, бажарадилар ва натижаларини хулосалайдилар.

Ўқитувчи бекатларда ўрганиш методида аввало маълум бир мавзу асосида турли топшириқлар бўйича кўрсатмалар тайёрлайди. Ҳар бир топшириқ ҳам бир неча босқичдан иборат бўлиши мумкин. Дарс бошланишидан олдин ўқитувчи ўқув хонасини гуруҳларда ишлашга мос ҳолда шундай жойлаштириши лозимки, ўқитувчи гуруҳлар атрофида бемалол назорат қилиш имкониятига эга бўлсин. Ўқитувчи ўқувчиларни маълум бир метод асосида гуруҳларга бўлиб, бекатларда ишлаш қондасини тушунтиради. Масалан, ҳар бир бекатда ишлаш соат стрелкаси бўйлаб ҳаракатланишини, ҳар бир бекатда ишлаш маълум бир дақиқа давом этишини, бекатлардаги топшириқларни тартиб асосида бажаришлари лозимлигини, фақат ёзма топшириқларни бажариб хона деворларига, махсус доскага ёки дераза токчаларига осиб қўйишларини, кейинги бекатга ўтишларидан олдин топшириқларни яна тартибли жойлаб қўйишларини ва бекатларда ишлаш ниятига етганида бошқа гуруҳларнинг ёзма натижаларини ўқишлари лозимлигини уқтириб ўтади.

Гуруҳларда ўқувчи/талабалар ижтимоий шаклларни ўзлари белгилашлари мумкин. Масалан, якка ҳолда, жуфтликда ёки гуруҳда (Лекин аксарият ҳолларда ўқувчи/талабалар бекатларда фақат гуруҳларда ишлашлари кузатилмоқда). Бекатларда ўрганишда ўқитувчи ўқувчи/талабаларнинг билим даражаларини, уларнинг шу фан бўйича тажрибаларини, қизиқишларини ёки ёшларини эътиборга олиши лозим. Бекатларда ўрганиш машқларини ўқитувчи дарсликларда берилган бадиий ёки оддий матн машқларига муқобил равишда ўзи ижодий ёндошган ҳолда тайёрлайди.

Бекатларни рақамлаш ёки маълум бир рамз қўйиш белгиланган вақтдан сўнг бекатларни соат стрелкаси бўйлаб алмаштириш имкониятини енгиллаштиради. Бекатларда ўрганиш методи бир машғулот доирасида давом этмасдан балки, бир неча ўқув машғулотлари доирасида давом

этиши мумкин. Ўқитувчи маълум бир бекатни “дам олиш бекати” деб номлаб, унда ўқувчи/талабалар учун қизиқарли бўлган мавзуга мос ўйинларни ҳам режалаштириши мумкин. Бу “дам олиш бекати”да ўқувчи/талабалар топшириқларни бошқа бекатларга қараганда нисбатан тезроқ ва осонроқ бажарадилар. Бекатлардаги топшириқларни бажаришдан олдин ўқитувчи ўқувчи/талабаларга ҳар бир бекатдаги топшириқларни батафсил тушунтириб беради.

Анъанавий чет тили дарсларида ўқитувчи дарс мазмунини таркатувчи, назоратчи ва ҳатоларни тузатувчи сифатида марказий ўринда турса, бунга қарши ўлароқ бекатларда ўрганиш методида ўқитувчи ташкилий ва вазифаси жиҳатидан мутлоқ кейинги ўринда туради. Ўқитувчи фақат модератор, ёрдам берувчи ва ўқув жараёнини кузатувчи вазифасини ўтайди. Ўқитувчининг ҳатоларни тузатувчи вазифаси бутунлай ўзгариб, унинг бу вазифаси қачонки ўқувчи/талабалар томонидан ёрдам сўралгандагина намоён бўлади.

Қуйида биз бекатларда ишлаш бўйича мисоллар келтириб ўтамиз.

Немис ёзувчиси Б.Борхертнинг “Нон” номли ҳикояси бўйича қуйидаги бекатларда ишлаш мумкин.

Das Brot

Plötzlich wachte sie auf. Es war halb drei. Sie ueberlegte, warum sie aufgewacht war. Ach so! In der Kueche hatte jemand gegen einen Stuhl gestossen. Sie horchte nach der Kueche. Es war still. Es war zu still, und als sie mit der Hand über das Bett neben sich fuhr, fand sie es leer. Das war es, was es so besonders still gemacht hatte: sein Atem fehlte. Sie stand auf und tappet durch die dunkle Wohnung zur Küche. In der Küche trafen sie sich. Die Uhr war halb drei. Sie sah etwas Weißes am Küchenschrank stehen. Sie machte Licht. Sie standen sich im Hemd gegenüber. Nachts. Um halb drei. In der Küche.

Auf dem Küchentisch stand der Broteller. Sie sah, dass sehr sich Brot abgeschnitten hatte. Das Messer lag noch neben dem Teller. Und auf der Decke lagen Brotkrümel. Wenn sie abends zu Bett gingen, machte sie immer das

Tischtuch sauber. Jeden Abend. Aber nun lagen Krümel auf dem Tuch. Und das Messer lag da. Sie fühlte, wie die Kälte der Fliesen langsam an ihr doch Kroch. Und sie sah von dem Teller weg.

“Ich dachte, hier wäre was”, sagte er und sah in der Küche umher.

“Ich habe auch was gehört”, antwortete sie, und dabei fand sie, das sehr nachts im Hemd doch schon recht alt aussah. So alt wie er war. Dreiundsechzig. Tagsüber sah er manchmal jünger aus. Sie sieht doch schon alt aus, dachte er, im Hemd sieht sie doch ziemlich alt aus. Aber das liegt vielleicht an den Haaren. Die machen dann auf einmal so alt.

“Du hättest Schuhe anziehen sollen. So barfuß auf den kalten Fliesen. Du erkältest dich noch”.

Sie sah ihn nicht an, weil sie nicht ertragen konnte, das sehr log. Dass er log, nachdem sie neununddreißig Jahre verheiratet waren.

“Ich dachte, hier wäre was”, sagte er noch einmal und sah wieder so sinnlos von einer Ecke in die andere, “ich hörte hier was. Da dachte ich, hier wäre was”. “Ich hab auch was gehört. Aber es war wohl nichts”. Sie stellte den Teller vom Tisch und schnippte die Krümel von der Decke.

“Nein, es war wohl nichts”, echote er unsicher.

Sie kam ihm zu Hilfe: “Komm man. Das war wohl draußen. Komm man zu Bett. Du erkältest dich noch. Auf den kalten Fliesen”

Er sah zum Fenster hin. “Ja, das muss wohl draußen gewesen sein. Ich dachte, es wäre hier”.

Sie hob die Hand zum Lichtschalter. Ich muss das Licht jetzt ausmachen, sonst muss ich nach dem Teller sehen, dachte sie. Ich darf doch nicht nach dem Teller sehen. “Komm man”, sagte sie und machte das Licht aus, “das war wohl draußen. Die Dachrinne schlägt immer bei Wind gegen die Wand. Es war sicher die Dachrinne. Bei Wind klappert sie immer”.

Sie tappten sich beide über den dunklen Korridor zum Schlafzimmer. Ihre nackten Fuesse platschten auf den Fussboden.

“Wind ist ja”, meinte er. “Wind war schon die ganze Nacht”.

Als sie im Bett lagen, sagte sie: "Ja, Wind war schon die ganze Nacht. Es war wohl die Dachrinne". Er sagte das, als ob er schon halb im Schlaf wäre.

Aber sie merkte, wie unecht seine Stimme klang, wenn er log. "Es ist kalt", sagte sie und gähnte leise, "ich krieche unter die Decke. Gute Nacht".

"Nacht", antwortete er und noch: "ja, kalt ist es schon ganz schön".

Dann war es still. Nach vielen Minuten hörte sie, das sehr leise und vorsichtig kaute. Sie atmete absichtlich tief und gleichmäßig, damit er nicht merken sollte, dass sie noch wach war. Aber sein Kauen war so regelmäßig, dass sie davon langsam einschlief.

Als er am nächsten Abend nach Hause kam, schob sie ihm vier Scheiben Brot hin. Sonst hatte er immer nur drei essen können.

"Du kannst ruhig vier essen", sagte sie und ging von der Lampe weg. "Ich kann dieses Brot nicht so recht vertragen. Iss du man eine mehr. Ich vertrage es nicht so gut".

Sie sah, wie er sich tief über den Teller beugte. Er sah nicht auf. In diesem Augenblick tat er ihr leid.

"Du kannst doch nicht nur zwei Scheiben essen", sagte er auf seinen Teller. "Doch. Abends vertrag ich das Brot nicht gut. Isst man. Iss man."

Erst nach einer Weile setzte sie sich hinter die Lampe an den Tisch.

"Бекат 1.

Arbeitsauftrag 1

Нима бир-бири билан мос келади? Тартибли жойлаштиринг!

1. Das Brot	a Arbeitgeber
2. Brötchen	b kurze Pause, in der man isst
3. Brötchengeber	c ein wichtiges Nahrungsmittel, das aus Mehl, Wasser, Salz u.a. gebacken wird.
4. Brotlos	d Getreide, aus dem Brot gebacken wird
5. Brotzeit	e Ein kleines rundes oder ovales Gebäck
6. Brotbüchse	f flaches Korb, in dem das Brot auf den Tisch gestellt wird

7. Brotfabrik	g Teig, aus dem Brot hergestellt wird
8. Brotgetreide	h man verdient so wenig Geld, dass man davon Leben kann
9. Brotkorb	i Preis der für Brot bezahlt werden muss
10. Brotteig	j Küchenmaschine zum Schneiden von Brot
11. Brotpreis	k Büchse zum Frischhalten des Brotes
12. Brotmaschine	l Fabrik, die Brot herstellt

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Arbeitsauftrag 2

2.1. Finden Sie die richtige Fortsetzung der Sprichwörter!

Besser eigen Brot	als fremden Braten
Brot mit Schande verdient,	ist bald gegessen
Brot genug,	aber keine Zähne
Brot essen lernt sich leichter	als Brot verdienen
Besser trockenes Brot daheim	als draußen Semmel mit Honigseim
Fremdes Brot ist	schwer zu kauen
Das Brot der Geliebten ist	süßer ist der Mutter Kuchen
Das Brot wird überall	im Ofen gebacken
Ich hab mein Brot	bis auf die Rinde aufgegessen
Fehlt das Brot im Haus,	so zieht der Friede aus

(Kärtchen zum Zerschneiden. Als Schnipsel verteilen)

2.2. Was bedeuten die folgenden Sprichwörter

- Das Brot wird überall im Ofen gebacken.

-
-
- Ich hab mein Brot bis auf die Rinde aufgegessen
-
-
-
-

2.3. Gibt es solche oder andere Sprichwörter zu “Brot” in Ihrer Muttersprache?

Lösungen zur Station 1

Arbeitsauftrag 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
C	e	a	H	b	K	l	d	f	g	i	j

Arbeitsauftrag 2.1

Besser eigenes Brot als fremden Braten

Brot genug, aber keine Zähne

Brot essen lernt sich leichter als Brot verdienen

Besser trockenes Brot daheim als draußen Semmel mit Honigseim

Fremdes Brot ist schwer zu kauen

Das Brot der Geliebten ist süßer als der Mutter Kuchen

Das Brot wird überall im Ofen gebacken

Ich hab mein Brot bis auf die Rinde aufgegessen

Fehlt das Brot im Haus, so zieht der Friede aus

Arbeitsauftrag 2.2

Das Brot wird überall im Ofen gebacken: Die Verhältnisse sind so ziemlich gleich

Ich hab mein Brot bis auf die Rinde aufgegessen: Mit meiner Lebenszeit ist es bald zu Ende

Station 2

Arbeitsauftrag 1

Ordnen Sie die Wörter, die zur Frau und dem Mann passen!

Liebevoll, egoistisch, zuverlässig, treu, feige, verantwortlich, hungrig, unzuverlässig, unerklärbar, lügnerisch.

Die Frau ist _____

Der Mann ist _____

Hängen Sie das Ergebnis an die Pinnwand!

Arbeitsauftrag 2

Spielen Sie das Spiel "Vokabel-Memory"

Spielregeln

Sie finden hier einige einseitig beschriebenen Kartenpaare. Je zwei Karten.

(1 Vokabel-die Erklärung) passen zusammen.

Die Karten werden gemischt und mit der unbeschriebenen Seite nach oben auf den Tisch gelegt. Abwechselnd dreht jeder Spieler zwei Karten um.

Die Karten (Vokabel-Erklärung) gehören zusammen: Der Spieler darf das Paar behalten.

Die Karten passen nicht zusammen: Sie werden wieder umgedreht. Die anderen Spieler merken sich die Position der Karten.

Gewinner: der Spieler, der zum Schluss die meisten Kartenpaare hat.

Horchen	mit großer Aufmerksamkeit versuchen, etw [heimlich] zu hören
tappen	sich mit leisen, dumpf klingenden Tritten [unsicher u. tastend] vorwärts bewegen

Fliesen	meist viereckige Platte aus Steingut, Stein, Kunststoff od. Glas als wasserdichter u. hygienischer Wand-u. Fußbodenbelag
barfuß	mit bloßen Füßen: gehen
Klappern	Immer wieder ein helles, hartes Geräusch durch Aneinanderschlagen zweier od. mehrerer fester Gegenstände von sich geben
Dachrinne	am Rand eines Daches angebrachte Rinne zum Auffangen u. Ableiten des Regenwassers
Gähnen	(als Anzeichen von Müdigkeit od. Langeweile) unwillkürlich den Mund [weit] aufsperrn u. die Luft [geräuschvoll] einziehen u. ausstoßen
kauen	etw. lange u. mühevoll mit den Zähnen zu zerkleinern suchen
absichtlich	mit Absicht [gezeigt, geschehend usw.];
Lösung zur Station 2	
Arbeitsauftrag 2	
Horchen	mit großer Aufmerksamkeit versuchen, etw [heimlich] zu hören
Tappen	sich mit leisen, dumpf klingenden Tritten [unsicher u. tastend] vorwärts bewegen
Fliesen	meist viereckige Platte aus Steingut, Stein, Kunststoff od. Glas als

	wasserdichter u. hygienischer Wand-u. Fußbodenbelag
Barfuß	mit bloßen Füßen: gehen
klappern	Immer wieder ein helles, hartes Geräusch durch Aneinanderschlagen zweier od. mehrerer fester Gegenstände von sich geben
Dachrinne	am Rand eines Daches angebrachte Rinne zum Auffangen u. Ableiten des Regenwassers
Gähnen	(als Anzeichen von Müdigkeit od. Langeweile) unwillkürlich den Mund [weit] aufsperrn u. die Luft [geräuschvoll] einziehen u. ausstoßen
kauen	etw. lange u. mühevoll mit den Zähnen zu zerkleinern suchen
absichtlich	mit Absicht [gezeigt, geschehend usw.];

Station 3

Arbeitsauftrag 1

1. Bestimmen Sie, warum der Text nicht datiert und nicht lokalisiert ist.
2. Schreiben Sie die Fragen zum Text
3. Anhand dieser Fragen charakterisieren Sie die Personen Text

Fixieren Sie sie auf der Rückseite des Arbeitsblattes und hängen Sie sie an die Pinnwand!

Station 4

Arbeitsauftrag 1

Wählen Sie eine von diesen angebotenen Aufgaben aus.

Die Frau schreibt ein Tagebuch, in dem sie das Geschehen beschreibt.

Sie schreibt einen Brief an ihren Sohn, der sich zur Zeit im Krieg befindet

Inneren Monolog schreiben:

1. Welche Gedanken hat die Frau?
2. Welche Gedanken hat der Mann?

Fixieren Sie sie auf der Rückseite des Arbeitsblattes und hängen Sie sie an die Pinnwand!

Station 5

Arbeitsauftrag 1

Wählen Sie eine Situation aus dem Text und führen Sie ein Rollenspiel durch. Dabei können die Lernenden die Repliken verwenden, die im Text nicht vorhanden sind.

1. In der Nacht in der Küche
2. Am nächsten Abend
3. Das Gespräch mit der Nachbarin über das Geschehnis in der Küche.”¹⁷

3. “Лойиха” дарсларида бадий матнларни қўллаш

Проект сўзи лотинчадан олинган бўлиб “proicere” лойихалаш, режалаш тадбир маъноларини англатади. Шимолий Америка реформпедагоги Виллиам Херд Килпатрик (1871-1895) ва Жон Девилар (1859-1952) лойиха асосида ишлашни педагогик асосларини ишлаб чиққанлар. Лойиха дарсларнинг энг асосий хусусияти шундан иборатки, кутубхона ёки интернетдан маълум бир режа асосида фойдаланишдир.

Замонавий чет тилини “лойиха” усули асосида ўрганиш юқори баҳоланади.

Бундан ташқари «лойиха» сўзини мунозара, келишувларга йўналтирилган ва ўргатиш ва ўрганишда дарс марказида ўқувчи турган шакли сифатида қабул қилинади. Шу маънода ушбу тушунча Европа давлатларида ўтган асрнинг охириги ўн йилликларидан бошлаб қўлланила бошлаган бўлса, бизнинг мамлакатимизда эса ушбу маънодаги “лойиха” сўзи бутунлай янги маънода қўлланган десак янглишмаймиз.

¹⁷ WSU. Arbeit an den literarischen Text. Seminarband. – Taschkent, 2013. – S. 75.

Лойиха усули дарснинг алоҳида шакли сифатида, ўқитувчи ва ўқувчилар томонидан биргаликда режалаштирилиб, маълум бир мақсадга йўналтирилади. Фақатгина назарий эмас, балки амалий жиҳатдан ҳам ноанъанавий дарслардан фарқланади. Лойиха дарси бу фаол ўрганиш демакдир ва ўқувчиларнинг ўзлари бу жараёнда шахсий тажриба орттирадилар. Ўқитувчи эса бунда ёрдамчи, қўшимча материаллар таклиф қилувчи ва гуруҳ ишлари жараёнининг модератори вазифасини ўтайди.

Лойиха дарснинг мазмуни гуруҳлар томонидан эркин танланади, тизимлаштирилади, услубий жиҳатдан амалга оширилиши ва материаллар тайёрлаш бир-бирига мувофиқлаштирилади ва вақтни белгилаш эркин амалга оширилади. Лойиха дарсни эркин ўрганишнинг олий шакли деб ҳам тушуниш мумкин. Синф ёки ўқув биносини тарк этиш, маълум белгиланган жойларда амалга оширилиши-бу лойиха дарснинг ўзига хос бўлган хусусиятларидан биридир. Чунки ўқувчилар онгли равишда ўзларининг шахсий ўқув жараёнлари учун жавобгарликни ўз зиммасига оладилар.

Лойихага йўналтирилган дарслар Пестолоци таъбири билан айтганда, “Бош, юрак ва қўл билан ўрганиш” демакдир.

Муваффақиятли натижани кафолатлаш учун эса маълум бир методлар, яъни кўникмалар, малакалар ва техник кўринишлари билан биргаликда амалга ошириш талаб этилади.

Бугунги кунда йилда бир марта, айниқса, Европа давлатларида лойиха кунларини ўтказиш одат тусини олган.

“Ўқувчилар учун ўқитувчи назоратидан қисман ҳоли бўлган бу жараён- лойиха тақдимотини ўтказиш учун Диетер Паул қуйидагиларни таклиф қилади.

- Ҳисобот шаклида бериш;
- Деворий газета тайёрлаш;
- Плакатларда тақдим қилиш;
- Коллажлар тайёрлаш;

- Ҳикоялар тузиш;
- Репортажлар ёзиш;
- Лукентекст ва бунга тегишли контрол варақларини тузиш;
- Такрорлаш ва мустаҳкамлаш учун машқлар ўйлаб топиш;
- Сўровнома (жавоблари билан) тайёрлаш;
- Суратлар, расмлар ёки видеолавҳалар тайёрлаш;
- Расмли ҳикоялар тайёрлаш;
- Юморлар тузиш;
- Қўшиқлар ёки шеърлар ёзиш;
- Баҳсли мунозара олиб бориш;
- Ўйинлар ўйлаб топиш;
- Топишмоқлар тузиш;
- Ўйлаб топ ўйинларини ўтказиш;
- Кўргазма тайёрлаш;
- Хат ёзиш;
- Мактаб газетаси учун мақола ёзиш;¹⁸

Албатта юқорида айтиб ўтилган тақдирот шаклларини тугалланган шакл деб айтиб ҳам бўлмайди. Лойиҳа ишларини баҳолаш ва тақдиротини ўтказиш учун муқобил усуллар ҳам хизмат қилиши мумкин. Масалан, интервью олиб бориш, матбуот конференциясини ўтказиш, ёки шахсий CD дискларини тайёрлаш.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, лойиҳа дарсларини бошланғич синфлардаёқ ўтказиш фойдадан холи эмас. Қуйи синфларда лойиҳага йўналтирилган дарслар фундаментининг бир қисми сифатида ўқувчиларга мустақил матнлар тузиш ва маълум бир мавзуларга оид маълумотлар тўплаш имкониятини беради ва ўргатади.

Ҳар бир бошланғич чет тили дарсликлари бир хил мавзулар билан бошланади. Масалан: Ўқувчиларнинг исм - шарифлари , ўзини ва

¹⁸ Dieter Paul. Projektarbeit in den Fremdsprachenunterricht. – Bonn: Langenscheidt, 2001. – S. 94

дўстларини таништириш технологиялари ва сўнгра мактаб, оила, дўстлар, уй ҳайвонлари ва бўш вақт мавзулари ўрин олади.

Табиийки, бундай мавзулар орқали ўқувчилар ўзларининг шахсий тажрибаларидан фойдаланадилар. Бундай мавзулар билан бойитилган замонавий ўқув мажмуалари ўқувчилар шахсини трансфер усулида шакллантиришга ёрдам беради, яъни ўқувчилар бунда ўзини, дўстларини ва оиласини таништириши ва шахсий ҳаёт аспектларини тасвирлаш имкониятига эга бўладилар.

„Лойиҳага йўналтирилган дарсларни ташкиллаш учун шундай ўқув методик қўлланма «Mitmachbücher» (Бирга бажариш китоби) яратилди. Ушбу нашрдан “Бу менман” “Менинг кийимларим” “Меним хоббиларим” “Қизиқишларим” “Чўнтак пулим” “Менинг кундалик ҳаётим”, “Менинг оилам”, “Мен яшаётган макон”, “Оиладаги жанжал”, шунингдек “Менинг мактабим”, “Менинг синфим”, “Сумкамдаги нарсалар” ва шу каби жуда кўплаб мавзулар ўрин олган.“¹⁹

Ушбу усул орқали, айниқса, жанубий Америкада ва дунёнинг жуда кўплаб ҳудудларида муваффақиятларга эришилди.

Бу китобга қўшимча сифатида немис федерал нашриёти ҳам шу мақсадда қўлланиладиган брошюра чоп этди. Лекин ушбу брошюрадан иллюстрациялар, коллажлар, “Layout” {Le:aut} ёки жадвали ўрин олмаган. Бу эса доим ўқитувчи назоратини талаб этади. Шу сабабли ушбу брошюра тезда танқидга учради. Бир неча йиллардан сўнг “Ким? қандай? нима?” китоби юқоридаги камчиликларни тўлдирган ҳолда яратилиб, унда кириш сўзининг ўзидаёқ ўқувчиларга мурожат қилинади, ва ўқувчиларга китоб мақсади ва у билан қандай ишлаш лозимлиги ҳақида кўрсатма берилади.

„Бу китоб сени қўлингдан нималар келишини, чет тилини янада яхшироқ ўрганиш учун яна нималар қилишинг кераклигини кўрсатади. Сен кўпгина янги сўзлар ва гапларни ўрганасан.

¹⁹ Dieter Paul. Projektarbeit in den Fremdsprachenunterricht. – Bonn: Langenscheidt, 2001. – S. 102

Бундан ташқари, кичик ва катта лойиҳаларни ёлғиз ёки дўстларинг билан қилишни ўрганасан. Китоб сеники, қаердан бошлашни хоҳласанг, ўша ердан ўрганишинг мумкин. Сен ҳатолар ҳам қилишинг мумкин. Агар хоҳласанг тузган матнларни дўстингга кўрсат. У сендан ўрганиши ёки сенга ёрдам бериши мумкин. Бундан ташқари, ўқитувчинг ҳам сенга ёрдам бериши ва таклифлар қилиши мумкин.²⁰

Бу китоб чет тили ўрганишнинг бошланғич этапларидаёқ, тилни креатив, автоном ва эркин лойиҳа усулида ўрганишни ўргатади.

Қуйидаги мисолда эса ўлкашуносликка оид маълумотларни фаол ва энг муҳими биргаликда интерфаол усулда ўрганиш мумкин. Гёте институтининг “Inter Nations” нашриёти томонидан тайёрланган “Германия Федератив Республикаси-жонлилик, ҳазил - мутойиба ва кўп кирралилик” сарлавҳаси остидаги постери афсуски жуда кўп мамлакатларнинг олийгоҳларида, малака ошириш институтларида ва мактабларда девор беағи ёки декорация объекти сифатида ишлатилмоқда. Бу постер билан эса Россияда Димитрий Милинский улкан ютуқларга эришди. Кўп ўтмай эса Венгрия ва Ирландияда ҳам шундай постер билан интермаданий ҳолда ёндашиб, ўз мамлакатлари билан қиёсий ҳолда тадбиқ этилган. Венгрияда “Венгрия - вино ва булғор қалампирига қараганда кўпроқ” номи остида постер тайёрланган.

Биз ҳам қуйида постер билан ишлаш учун мисоллар келтирамыз.

1. Сўз устида ишлаш бўйича ўқувчиларга постердан умумий маънони англатган сўзларни берамызки, ўқувчилар шу тушунчаларга мос сўзларни постердан ажратиб олишлари лозим. Масалан, Эртақ фигуралари, егуликлар, ҳайвонлар, сувлар, рамзлар, байрамлар, машҳур кишилар, йил фасллари, кийим - кечаклар.
2. “Мен кимман?” саволи орқали ўқувчи ўзи ўйлаган бирор машҳур киши бўйича ўқувчиларнинг саволларига “ҳа” ёки “йўқ”- деб жавоб бериб туради. Ёки буни аксинча ҳам олиб бориш мумкин. Ўқувчининг ўзи

²⁰ Dieter Paul. Projektarbeit in den Fremdsprachenunterricht. – Bonn: Langenscheidt, 2001. – S. 110

постердаги ўша шахс сифатида бошқалар топгунга қадар ҳикоя қилаверади.

3. “Мен кўраётган нарсани сен кўрмаяпсан” ўйинида ўқувчи постердан бирон бир расмни танлайди. Бошқа ўқувчилар томонидан берилган саволларга “ха” ёки “йўқ” деб туради. Тўғри жавоб топилгунга қадар ўйин давом этади.

4. “Икки шахс ўртасидаги суҳбат” усулида постердан икки шахс танлаб олинади ва улар бир-бирлари билан суҳбатлашишлари лозим. Бунда ўқувчилар шу икки шахсга хос бўлган ҳаёт ёки ижод йўлларида имкон даражасида хабардор бўлишлари лозим. Масалан; Нена ва Лудвиг ван Бетховен ёки бошқа жуфтлик Идо Линденберг ва Ангела Меркелларни ўзаро суҳбатлаштиришлари лозим ва хоказо.

Хулоса қилиб шуни айтиш жоизки, ушбу постер билан турли хил интерфаол усулларни амалга ошириш мумкин. Бу эса ҳар доимгидек ўқитувчи маҳоратига боғлиқ бўлади.

Ака-ука Гримм эртакларини “Лойиха” дарсларида қўллаш

Дастлаб ўқитувчи дарсда лойиха дарсини қўлламоқчи эканлигини айтади ва лойиха дарсларини қандай ўтқизиш ҳақида маълумот беради. Сўнгра ака-ука Гримм эртакларидан тўртасини танлаб олади.

Масалан: Rotkäppchen, Hänsel und Gretel, Schneewitch, Aschenputtel.

Ушбу эртакларни доскага ёки плакатга ёзади ва ўқувчи/талабалардан қайси эртакни ўрганишни хошлашларини сўрайди. Қайси эртакка қизиқишларига қараб туриб, ўқувчи\талабаларни гуруҳларга бўлади.

Биринчи босқич.

Гуруҳларда ўқувчи\талабалар ўз ишларини режалаштирадилар, сўнгра эртаклар ҳақида маълумотларни қидириш учун библиотекага ёки интернет кафеаларга бориши мумкин.

Иккинчи босқич.

Ушбу босқичда ўқувчи\талабалар тўпланган маълумотлари асосида тақдимотга тайёргарлик кўрадилар. Эртакни ўқишлари, янги сўзларни

маъносини тушунишлари лозим. Тақдимотни турли ҳил кўринишларда тайёрлашлари мумкин.

Масалан:

Плакатларда тақдим қилиш, суратлар, расмлар ёки видеоларҳалар тайёрлаш, сахналаштириш ёки видео проектордан фойдаланган ҳолда тақдимот ўтказиш.

Учинчи босқич.

Мазкур босқичда ўқувчи\талабалар ўз тақдимотларини намоиш қиладилар. Ҳар бир гуруҳ тақдимотидан сўнг олқишланиб турилиши мақсадга мувофиқдир.

Тўртинчи босқич.

Ушбу босқичда гуруҳ тақдимотлари пленумда муҳокама этилади. Ҳар бир гуруҳ лойиҳа ишлари қандай ўтганлиги, қандай камчилик ёки муаммоларга дуч келганликлари, нималар улар учун осон бўлди ёки нималар мураккаб. Гуруҳ ишларида дўстона муҳит вужудга келдими ёки қандайдир конфликтлар юзага келдими қабилар ҳақида муҳокама қилинади.

II боб юзасидан хулоса

1. Грамматика дарсларида бадиий матнларни қўллаш орқали грамматик қоидалар мустаҳкамланса, ҳам тили ўрганилаётган мамлакатнинг урф-одатлари, маданияти билан яқиндан танишиб, ўз маданиятини ҳам чуқурроқ ўрганиш имкониятига эга бўлади.
2. Анъанавий чет тили дарсларида ўқитувчи дарс мазмунини тарқатувчи, назоратчи ва ҳатоларни тузатувчи сифатида марказий ўринда туриши, бунга қарши ўлароқ бекатларда ўрганиш методида ўқитувчи ташкилий ва вазифаси жиҳатидан мутлоқ кейинги ўринда туриш, ўқитувчи фақат модератор, ёрдам берувчи ва ўқув жараёнини кузатувчи вазифасини ўташи, ўқитувчининг ҳатоларни тузатувчи вазифаси бутунлай ўзгариб,

унинг бу вазифаси қачонки ўқувчи/талабалар томонидан ёрдам сўралгандагина намоён бўлиши исботлаб берилди.

3. Немис ёзувчиси В.Борхертнинг “Нон” номли ҳикояси бўйича бекатларда ишлаш атрофлича тушунтирилди.

4. Лойиҳа усули дарснинг алоҳида шакли сифатида, ўқитувчи ва ўқувчилар томонидан биргаликда режалаштирилиб, маълум бир мақсадга йўналтирилиши, фақатгина назарий эмас, балки амалий жиҳатдан ҳам ноанъанавий дарслардан фарқланиши, ўқувчиларнинг ўзлари бу жараёнда шахсий тажриба орттишлари, ўқитувчи эса бунда ёрдамчи, қўшимча материаллар таклиф қилувчи ва гуруҳ ишлари жараёнининг модератори вазифасини ўташи назарий ҳам амалий жиҳатдан Ака-ука Гримм эртакларини “Лойиҳа” дарсларида қўллаш орқали исботлаб берилди.

III БОБ. Кичик ҳажмли ҳикоялар устида ишлаш (Леонхард Томанинг “Das Idealpaar” номли ҳикоялар тўплами асосида)

Бадий матнлар, жумладан кичик ҳажмли ҳикояларни ҳорижий тил дарсларида қўллаш ҳар қайси ўқув босқичига мос келаверади. Лекин ўқитувчи кичик ҳажмли ҳикояларни танлаётганда ўқувчиларнинг кизиқишларига, дарснинг дидактик мақсадига, дарснинг вақт жихатидан имкониятига, танланган мавзунинг ўқувчилар кундалик ҳаётларига яқин бўлиши кабиларга эътиборини қаратиши лозим.

Дастлаб ўқитувчи Леонхард Томанинг ҳаёти ҳақида қисқача сўзлаб бериши лозим.

Масалан қуйидагича: Леонхард Тома 1966-йилда Германиянинг Ашаффенбург шаҳрида туғилган. У Мюнхенда адабиёт ва философия бўйича таълим олади. Ҳозирда у немис тили ўқитувчиси сифатида фаолият кўрсатмоқда ва Берлин, Дижон, Париж шаҳарларида ишлаган. Бугунги кунда Барселонада яшаб ижод қилмоқда.

1. “Das Idealpaar” und “Mein Haus ist dein Haus” кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш.

„Das Idealpaar“ кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

1. Metaphern suchen.

Die Studenten suchen im Plenum passende Metaphern: Wie ist ein Idealpaar?

Metaphern

Können Sie noch weitere Metaphern finden?

Ein Idealpaar ist wie ...

- ☐ Apfelkuchen mit Sahne
- ☐ ein Herbstabend und ein gutes Buch
- ☐ ein Liebesfilm mit Happy-End
- ☐ Schnee an Weihnachten

□ ...

a) Berühmte „Idealpaare“

Welche Idealpaare kennen die Studenten aus Literatur, Film und Fernsehen?

c) Partnersuchspiel:

Jeder Student bekommt eine Karte, auf der beschrieben ist, wie er ist und wie sein Idealpartner aussieht. Die Studenten bewegen sich frei im Raum, finden sich zu Paaren zusammen, erzählen von sich und erfragen Informationen, bis jeder seinen „Idealpartner“ gefunden hat.

II. Lektüre:

1. Gemeinsamkeiten und Unterschiede notieren.

Die Studenten lesen den Text bis zum Satz: „Nun, beide wohnen in München.“ und notieren Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen Torsten und Meike.

Das Idealpaar

Also, Meike und Torsten, die zwei ...einfach Ideal! Ja, das gibt es noch. Wie schön!

Ihre Hobbys, ihre Interessen, fast identisch. Beide reisen gern, beide sind Naturfreunde, und beide gehen gerne aus: ins Kino, ins Konzert, ins Restaurant.

Er liebt italienische Essen, sie auch. Beide interessieren sich für moderne Kunst. Sie mag Picasso. Er auch. So viel gemeinsam! Einfach perfekt!

Natürlich gibt es auch Unterschiede. Aber das macht ja nichts. Das ist absolut normal.

Sie liebt Woody Allen. Er findet ihn ein bisschen neurotisch. Na und? Er kann auch mal ein Woody-Allen-Film sehen. Ist doch klar!

Er mag Krimis. Die gefallen ihr nicht so. aber es gibt auch intelligente Krimis, das stimmt schon.

Alles eine Frage der Toleranz. Diese Unterschiede sind kein Problem, im Gegenteil. Man hat ein Thema für ein gutes Gespräch, für eine interessante Diskussion.

Auch mit den Berufen ist das so: Er ist Lehrer am Gymnasium und hat immer lustige Anekdoten aus der Schule. Sie ist Journalistin und trifft oft interessante und wichtige Persönlichkeiten aus Politik, Sport und Kultur.

Manche Unterschiede sind sogar komplementär. Er kommt früh nach Hause und kocht gerne. Sie kommt später und spült gerne ab. Aber sie hasst Bügeln, und ihm macht Bügeln richtig Spaß. Fantastisch, oder?

Zum Putzen haben beide keine Zeit, aber da kann ja eine Putzfrau kommen. Ganz einfach!

Auch ihre Stärken sind komplementär, sie ergänzen sich wirklich super. Sie ist Informatikexpertin, er ist bei Computern immer noch ein totaler Anfänger. Aber er kann Regale zusammenbauen und Fahrräder reparieren, und da hat sie zwei linke Hände.

Also wirklich: wie Yin und Yang, die beiden!

Sie denken sogar synchron, das ist fast wie Telepathie. Sie sitzt manchmal im Auto und denkt: Sicher wartet er schon irgendwo auf mich.

Und er liegt in diesem Moment auf dem Sofa im Wohnzimmer und fragt sich: Wann kommt sie endlich?

Natürlich gibt es auch andere Unterschiede. Nicht so komplementär, aber auch kein Problem. Jeder hat seine Freiheiten und das ist gut so.

Montags spielt er mit seinen Kollegen Volleyball, sie macht einen Yoga-Kurs. Mittwochs trifft sie meistens ihre Freundinnen, er bleibt zu Hause und liest oder sieht fern.

Im Kaufhaus geht sie sofort zur Mode und er zu den Büchern.

Sie mag Schuhgeschäfte, ihn machen diese Läden nervös. Aber sie kann ja gut alleine Schuhe kaufen.

Am Wochenende fährt sie manchmal zu ihrer Mutter und er besucht seine Eltern. Aber oft fahren sie beide in die Berge: im Sommer wandern, im Winter Ski fahren.

Was für eine Harmonie, nicht wahr? Absolut ideal.

Und es gibt noch mehr Parallelen... Was? Noch mehr?

2. Ende schreiben

Die Studenten überlegen vor dem Lesen der letzten 3 Sätze, wie die Geschichte ausgehen könnte und schreiben ein (überraschendes) Ende.

Danach darf das Ende gelesen und kommentiert werden.

III. Nach dem Lesen:

1. Interview

Torsten und Meike sind nun schon seit 25 Jahren verheiratet und werden zur Silbernen Hochzeit von einem Reporter der Lokalzeitung interviewt. Die Studenten verfassen die Antworten auf die Interview-Fragen.

Reporter: Meike: Torsten:

Wie haben Sie sich kennen gelernt?

Was hat Ihnen am anderen gefallen?

Wer hat den ersten Schritt gemacht?

Welche Probleme gibt es im Alltag?

Ihre schönste Erinnerung?

Liebe ist...

6. Es gibt ein Gedicht von Marchabo Karimova „Qoilman“ und übersetzen Sie möglichst nah dem Original!

„Тақдиргаям қойилман!

Танлаб-танлаб ўлчаб бўй,

Орзилаб қилинар тўй.

Қўшилар бўрига қўй,

Тақдиргаям қойилман!

Оловни сувга қўшар,

Соддани қувга қўшар,

Атай қилганга ўхшар,

Тақдиргаям қойилман!

Бир бадфелъга бир зебо,

Бир кўлмакка бир дарё,
Бир нодонга бир доно,
Тақдиргаям қойилман!

Гул билан гул бўлса жаъм,
Бўлмас эди кўзлар нам,
“Мен бахтлиман!” деган кам,
Тақдиргаям қойилман!

Сахро билан боғ яшар,
Жарлик билан тоғ яшар,
Жинни билан соғ яшар,
Тақдиргаям қойилман!

Чаққонга бир илмилик,
Жиддийга бир серқилик,
Яшаш керак, сип-силлик,
Тақдиргаям қойилман!

Эр яйрайди куй тинглаб,
Хотин ўтирар эснаб,
Қовушмайди гапга-гап,
Тақдиргаям қойилман!

Бўлмагурса бўғулик,
“Тавба”, “Тавба” дегулик,
Оллоҳ, бу не кўргулик?!
Тақдиргаям қойилман!

Тиканга шунча меҳр,

Ғунчага шунча қахр,
Инсофданми шу ахир?
Тақдиргаям қойилман!

“Вақти бўб қолди” деймиз,
“Тақдир кеб қолди” деймиз,
Бахтсиз ўғил бахтсиз қиз,
Тақдиргаям қойилман!

Қилиб қўйиб ўзимиз,
Жавдирайди кўзимиз,
Кейин айтар сўзимиз:
Тақдиргаям қойилман!

Умр тўла доду вой,
Нетамиз Мархабо ой?
Ярим дунё пойма-пой,
Тақдиргаям қойилман!²¹

Mein Haus ist Dein Haus кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

1. Assoziationen sammeln

Die Studenten teilen sich in zwei Gruppen. Eine Gruppe sammelt Assoziationen zum Thema: “Urlaub in Marokko”, die andere zum Thema “Marokkaner in Ihrem Land”.

Bitte bilden Sie zwei Gruppen und notieren Sie Ihre spontanen Gedanken zu einem der beiden Assoziogramme:

²¹ Мархабо. Жо-о-о-н, дадаси... – Тошкент, 2010. – Б. 84.

Lesen Sie jetzt bitte den Text. Lassen sich die Assoziogramme nach der Lektüre noch erweitern?

Urlaub in Marokko _____

Marokkaner in Ihrem Land _____

II. Lektüre:

Die Studenten lesen den Text und erweitern gegebenenfalls die erstellten Assoziogramme

III. Nach dem Lesen:

1. Sätze ergänzen

Die Studenten ergänzen in Einzelarbeit die beiden Sätze auf dem Arbeitsblatt:

Die Marokkaner laden die Urlauber in ihr Haus ein, weil...

Der Marokkaner in Deutschland lädt seine Nachbarn nicht ein, weil...

Und diskutieren danach im Plenum die Ergebnisse.

Die Sätze können auch ausgeschnitten und auf ein Plakat aufgeklebt werden.

2. Schreiben Partnerarbeit soll nun nach den Angaben des AB ein kurzer Text über den Marokkaner geschrieben werden.

Schreiben Sie einen kurzen Text über den Nachbarn aus Marokko:

- a. Was hat er in Marokko gemacht?
- b. Warum ist er nach Deutschland gekommen?
- c. Wie fühlt er sich in Deutschland?

3. Plakat entwerfen

Sie und die anderen Hausbewohner haben beschlossen, zusammen ein interkulturelles Fest zu feiern, um sich besser kennen zu lernen.

Arbeiten Sie in Kleingruppen ein Programm aus und stellen Sie es den anderen Studenten vor.

Überlegen Sie folgende Punkte:

Wann, wo und wie soll das Fest stattfinden?

Was soll es zu essen und zu trinken geben?

Wer bereitet was vor?

Wer kauft was ein?

Welche Programmpunkte, Spiele, etc. sollen stattfinden?

...

4. Ein neues Ende für die Geschichte ausdenken

Die Studenten teilen sich in drei Gruppen auf. Die erste Gruppe schreibt ein glückliches Ende, die zweite ein trauriges Ende und die dritte ein absurdes Ende für die Geschichte.

2. FRÜHSTÜCK und FRÖHLICHE STUDENTEN кичик ҳажмли хикоялари устида ишлаш

FRÜHSTÜCK кичик ҳажмли хикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Textfragmente interpretieren:

Der Lehrer kopiert den Text der ersten Seite bis „Er weiss, er ist privilegiert.“ und schneidet ihn vertikal in der Mitte in zwei Teile. Es werden 2 Gruppen gebildet, die jeweils einen Textteil bekommen. Jeder Student liest den Text erst alleine und versucht dann mit seiner Gruppe folgende Fragen zu beantworten:

Wer befindet sich wo?

Wann oder zu welcher Tageszeit?

Um was zu tun?

Und wie fühlt er sich?

Anschließend setzen sich jeweils ein Student aus Gruppe 1 und einer aus Gruppe 2 zusammen und klären gemeinsam die noch offen gebliebenen Fragen.

Assoziationen

Was fällt Ihnen zum Thema „Frühstück“ ein?

Notieren Sie bitte.

F

R

ü

H

S

T

ü

C

K

II. Lektüre:

1. Wortigel ergänzen

Der Kurs liest die Geschichte bis zum Satz: „Ein kleines Trinkgeld...“ und notiert im Wortigel alle Vokabeln zum Thema „Frühstück“. Im Anschluss daran wird der Wortigel mit den Sachen, die im eigenen Land normalerweise gefrühstückt werden, erweitert.

Wortigel

Lesen Sie den Text bis zum Satz „Ein kleines Trinkgeld...“

Welche Wörter finden Sie zum Thema „Frühstück“? Was davon frühstückt man auch in Ihrem Land? Können Sie die Vokabeln noch ergänzen?

F

R

ü

H

S

T

ü

C

K

2. Das Ende kommentieren:

Die Geschichte wird zu Ende gelesen und die Studenten überlegen, warum Herr Posen erst in 3-4 Wochen wiederkommen kann.

III. Nach dem Lesen:

1. Steckbrief erstellen

Wer ist eigentlich dieser Herr Posen? Fertigen Sie einen Steckbrief mit einer Phantomzeichnung

von ihm an:

Alter:

Größe:

Besondere Kennzeichen:

Beruf:

...

...

2. Ratgeber

Herr Posen hat eine Möglichkeit gefunden, kostenlos zu einem ausgiebigen Frühstück zu kommen. Die Studenten suchen in Gruppen weitere, originelle Möglichkeiten, billig durchs Leben zu kommen, diskutieren diese im Plenum und erstellen aus den 10 besten Ideen einen natürlich nicht ernst gemeinten Ratgeber.

Wenn Sie Lust haben, fassen Sie nun die besten Ideen in einem Ratgeber zusammen.

Im Hotel frühstücken und eine falsche Zimmernummer angeben

In der Drogerie Proben für Cremes, Parfums, etc. mitgeben lassen.

Sich in der Uni mit ausländischen Studenten anfreunden, um den nächsten Urlaub in ihrem Land (und in ihrem Haus) zu verbringen.

FRÖHLICHE STUDENTEN кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Die Studenten sammeln im Plenum oder in Kleingruppen Ideen. Wie sollte Unterricht sein? Was ist motivierend? Was ist demotivierend?

II. Lektüre:

1. Informationen aus dem Text festhalten

Die Studenten lesen den Text bis zum Satz: „Ich bin jetzt wieder motiviert“ und halten auf dem AB fest, wie der Lehrer seinen Kurs beschreibt und wie er die Gruppe von Studenten in der Pause empfindet.

2. Das Ende lesen:

Die Studenten lesen das Ende und kommentieren es im Plenum.

III. Nach dem Lesen:

1. Rollenspiel

In Kleingruppen soll überlegt werden, welche Krisensituationen zwischen Lehrer und Schülern im Unterricht entstehen können. In kleinen Rollenspielen werden die Konflikte thematisiert und versucht, eine Lösung zu finden.

Welche Möglichkeiten der Konfliktlösung gibt es?

Möchten Sie eine der Situationen spielen?

Der Lehrer ärgert sich, weil ein Schüler immer zu spät kommt. Ein Schüler findet, dass der Lehrer zu wenig Grammatik im Unterricht macht.

2. Ein Brief - Kreatives Schreiben (AB 4): **

Die Studenten versetzen sich in die Rolle ihres Deutschlehrers und schreiben an seiner Stelle einen Brief an den Kurs, in dem sie erklären, was ihm gefällt und womit er weniger zufrieden ist. Der Brief wird von einem anderen STUDENTEN (oder einer anderen Gruppe) gelesen und beantwortet.

Ein Brief

Versetzen Sie sich in die Lage Ihres Deutschlehrers/Ihrer Deutschlehrerin und schreiben Sie Ihrem Kurs einen Brief, in dem Sie ihm mitteilen, womit Sie zufrieden sind und was Ihnen nicht so gut gefällt:

Tauschen Sie den Brief nun mit einer anderen Gruppe und schreiben Sie eine Antwort:

Meine lieben Kursteilnehmer und Kursteilnehmerinnen,

schon immer wollte ich euch sagen, ...

Liebe(r) Lehrer(in),

3. Erzählen:

Die Studenten können in Kleingruppen oder im Plenum über folgende Punkte sprechen:

- ☐ Menschen sitzen zusammen an einem Tisch und jeder unterhält sich mit einer anderen Person per Handy. Ist Ihnen das auch schon mal passiert oder haben Sie so eine Situation schon mal beobachtet? Wie haben Sie sich dabei gefühlt?
- ☐ Hat das Handy unser Kommunikationsverhalten verändert?
- ☐ Was bringt uns das Handy? Macht es uns unabhängiger oder abhängiger? Bringt es uns mehr soziale Kontakte oder macht es uns einsamer?
- ☐ Benutzen die Studenten ein Handy? Würden sie es vermissen, wenn sie einige Zeit ohne es auskommen müssten? In welchen Situationen?
- ☐ Was stört Sie bei der Benutzung von Handys (z.B. zu lautes Sprechen in öffentlichen Verkehrsmitteln, Klingeln im Unterricht, usw.)

Evt. kann im Anschluss ein Verhaltenskatalog für die Benutzung von Handys in der Öffentlichkeit erstellt werden.

3. DAS MÄDCHEN IM ZUG und DER BESUCH кичик ҳажмли

ҳикоялари устида ишлаш

Das Mädchen кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Dialoge schreiben

Welche unterschiedlichen Menschen können im Zug aufeinander treffen?

Die Studenten ergänzen gegebenenfalls noch die auf dem AB vorgegebenen Vorschlägen, suchen sich 2 Personen aus und schreiben einen Phantasie-Dialog.

Dialog entwerfen

Welche unterschiedlichen Menschen können im Zug aufeinander treffen? Haben Sie noch weitere Ideen? Welcher (ungewöhnliche, komische, skurrile,.....) Dialog könnte zwischen zwei von diesen Personen entstehen?

II. Lektüre:

Informationen aus dem Text festhalten:

Der Kurs teilt sich in 2 Gruppen auf und liest den Text. Eine Gruppe markiert alles, was sie über den Europapolitiker Edgar Staub erfährt, die andere Gruppe markiert alle Informationen über das reisende Mädchen. Danach werden alle Informationen im Plenum zusammengefasst.

III. Nach dem Lesen:

1. Auf Interview-Fragen antworten

Interview

Stellen Sie sich vor, Sie sind Journalist/in einer Zeitschrift, die jeden Monat ein Interview mit zwei ganz unterschiedlichen Personen veröffentlicht. In diesem Monat haben Sie sich für den Politiker Edgar Staub und eine junge Interrail-Touristin entschieden. Was haben die beiden auf folgende Fragen vielleicht geantwortet?

Edgar Staub und Mädchen

Alter:

Beruf:

Sternzeichen:

würde gerne lernen:

liest gerade:

bewundert:

liebstes Kleidungsstück:

sitzt zu Hause am liebsten:

liebster Besitz:

auf dem Nachttisch liegen:

größte Stärke:

größte Schwäche:

peinlichster Moment:

stolzester Moment:

schönste Kindheitserinnerung:

wichtigste Erkenntnis:

das Wichtigste in seinem/ihrer Leben:

findet sein/ihr Leben im Moment:

Möchten Sie die Fragen jetzt noch für sich selbst beantworten und mit ihrem Partner kommentieren?

2. Artikel für eine Zeitschrift entwerfen

- Kreatives Schreiben:

Das AB wird mit einer anderen Gruppe ausgetauscht. Aus den Antworten der anderen Gruppe schreiben die Studenten einen Zeitschriften-Artikel mit dem Titel: „Ein Mann – eine Frau“

Zeitungsportrait

Wenn Sie möchten, tauschen Sie nun die Antworten mit einer anderen Gruppe aus und schreiben Sie aus deren Angaben ein Porträt über die beiden:

Ein Mann – eine Frau

Auch in unserem heutigen Artikel möchten wir Ihnen wieder zwei Personen vorstellen, die sich in vielen Dingen unterscheiden:

Edgar Staub ist Politiker und arbeitet ...

3. Neuen Titel finden:

Die Studenten überlegen sich in Gruppen einen neuen Titel für die Geschichte, stellen ihn im Plenum vor und begründen ihn.

4. Erzählen:

Die Studenten sprechen darüber, ob sie schon ungewöhnlichen Personen im Zug begegnet sind oder ob sie kuriose Geschichten in öffentlichen Verkehrsmitteln erlebt haben.

DER BESUCH кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Assoziationen suchen:

Die Studenten versuchen, mit möglichst jedem Buchstaben des Wortes „Anrufbeantworter“ eine Assoziation zu diesem Thema zu finden.

Assoziationen

Welche Gefühle, Gedanken oder Eindrücke verbinden Sie spontan mit dem Anrufbeantworter?

Suchen Sie bitte für jeden Buchstaben eine passende Assoziation:

A

N

R

U

F

B

E

A

N

T

W

O

R

T

E

R

II. Lektüre:

Textpuzzle:

Der Text wird den Studenten als Textpuzzle präsentiert. Um eine Selbstkontrolle zu ermöglichen, können auf der Rückseite Buchstaben aufgeklebt werden, die ein Lösungswort ergeben.

III. Nach dem Lesen:

1. Steckbrief erstellen:

Die Kursteilnehmer versuchen, sich ein Bild von Jörg zu machen, indem sie ihn zeichnen, bzw. aus einer Zeitschrift ausschneiden oder zusammensetzen und eine Art „Steckbrief“ zu ihm erstellen.

Wie ist er?

Wie stellen Sie sich Jörg vor? Sie können ihn zeichnen oder aus Zeitschriftenfotos zusammensetzen.

Möchten Sie vielleicht auch noch folgende Informationen zu Jörg ausfüllen?

Name:

Alter:

Familienstand:

Kinder:

Interessen:

gute Eigenschaften:

schlechte Eigenschaften:

Lebensmotto:

2. Weiterschreiben der Geschichte (AB 3): **

Jörg steht schließlich vor der Tür des Erzählers. Die Studenten entwickeln erst schriftlich in Partnerarbeit einen Dialog und spielen ihn dann möglichst frei im Plenum vor.

Der Besuch

Freunde oder Familie

geplant oder spontan

Kaffee und Kuchen

Dialog

Jörg steht am Ende der Geschichte schließlich beim Erzähler vor der Tür. Wie entwickelt sich das Gespräch? Schreiben Sie einen Dialog.

Haben Sie Lust, den Dialog im Kurs vorzuspielen?

ERZÄHLER: Ja bitte?

JÖRG: Hallo, ich binrs, dein alter Freund Jörg!

ERZÄHLER: ...

3. Erzählen.

Die Studenten sprechen über folgende Punkte:

Besitzen Sie einen Anrufbeantworter?

Welche Vor-und Nachteile hat ein Anrufbeantworter Ihrer Meinung nach?

Sind Ihnen schon komische, seltsame, überraschende Dinge mit dem Anrufbeantworter passiert?

Gab es vielleicht Nachrichten, die nicht an Sie gerichtet waren, etc. ?

Evt. kann der KL auch die in Deutschland typischen Ansagen für Anrufbeantworter

thematisieren, für die es ja ganze Bücher voller Ideen gibt. Ist so etwas auch im Land der Studenten üblich?

4. DIE OBSTVERKÄUFERIN und SCHLAFLOSE NACHT кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш

Die Obstverkäuferin кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Wortigel:

Die Studenten notieren in den Wortigeln auf dem Arbeitsblatt: Was kann man auf dem Markt sehen, hören und riechen?

Schließen Sie einen Moment die Augen und überlegen Sie:

Was kann man auf einem Markt sehen, hören und riechen?

Was sieht man?

Was hört man?

Was riecht man?

II. Lektüre:

Text visualisieren:

Die Studenten lesen den Text und versuchen die wichtigsten Inhalte zeichnerisch auszudrücken. Anschließend wird gemeinsam mit Hilfe der Zeichnungen versucht, den Text nachzuerzählen.

* Ein “Tante-Emma-Laden” ist ein kleines Einzelhandelsgeschäft, das Lebensmittel und Haushaltswaren führen.

III. Nach dem Lesen:

1. Collage:

In Gruppen fertigen die Studenten eine passende Collage zu dem Satz: „Eine andere Welt und keine Brücke” an, der in der Kurzgeschichte eine Schlüsselrolle spielt. Die Collage soll danach im Plenum vorgestellt und interpretiert werden.

SCHLAFLOSE NACHT кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Foto interpretieren:

Sehen Sie sich das Foto auf Seite 38 an. Was könnte dem Mann wohl durch den Kopf gehen? ...und dann muss ich noch Gemüse für die Suppe kaufen...

Die Besprechung mit der Chefin morgen macht mich ganz nervös...

II. Lektüre:

1. Geschichte mit Schlüsselwörtern weiterschreiben:

Die Studenten lesen die Geschichte bis “Er hat sie immer noch so klar vor Augen” und schreiben dann aus den vorgegebenen Schlüsselwörtern frei die Geschichte von Henry.

Lesen Sie den 1. Absatz der Geschichte bis: „Er hat sie immer noch so klar vor Augen“. Schreiben Sie nun Henrys Geschichte (ca. 10 Sätze) und verwenden Sie dabei die folgenden Wörter:

Italien – Praktikum – Kuss – Regen – drei Monate – Abschied

2. Bewusstseinsstrom ausformulieren:

Die Studenten lesen die Geschichte bis “Nein, das schafft er nicht” und vergleichen diesen Teil mit ihrer eigenen Geschichte. Welche Unterschiede und Gemeinsamkeiten gibt es? Danach soll überlegt werden, wie die

Entscheidungsfindung im Kopf von Henry ablaufen könnte. Auf dem AB sieht man ihn im Bett liegen, über ihm ein Engelchen und ein Teufelchen. Das Engelchen versucht ihn zu überzeugen, mit Lucia nach Italien zu gehen, während das Teufelchen ihn zum Bleiben veranlassen will. Lustige Dialoge entstehen oft, wenn jeder Student als Engel einen Dialog mit dem rechten Nachbarn, und als Teufel einen Dialog mit dem linken Nachbarn führt. Schreiben Sie mit Ihrem Partner den „Dialog“, der in seinem Kopf stattfinden könnte.

- ☐ Wenn du sie liebst, musst du mit ihr gehen, Das ist doch klar.
- ☐ Und deine Freunde, deine Familie? Du kennst dort niemanden und sprichst kein Italienisch...
- ☐

Was denken Sie? Welche Entscheidung trifft er?

3. Ende kommentieren:

Die Geschichte soll nun zu Ende gelesen werden und die Studenten kommentieren die überraschende Wende und den Schluss.

III. Nach dem Lesen:

1. Alltag :

Wie sieht heute Henrys und Lucias Ehe-Alltag aus. Was stört ihn an ihr? Was stört sie an ihm?

Henry stört an Lucia, Lucia stört an Henry,

- ☐ dass sie immer nur Nudeln kocht.
- ☐ ...
- ☐ dass er immer so spät von der Arbeit kommt.
- ☐ ...

2. Rollenspiele:

Die Studenten bereiten zu dritt Rollenspiele beim Eheberater vor und spielen sie frei vor der Klasse.

5. HERR KAFFER GEHT SPAZIEREN und MOZART, SONNTAGS, GRATIS кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш

„Herr Kaffer geht spazieren“ кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Geschichte schreiben:

Schreiben Sie bitte eine kurze Geschichte, in der diese Sätze vorkommen, und lesen Sie sie sich gegenseitig vor:

Pflanzen sind etwas Wunderbares.

Gut, das ist nicht ganz legal.

Moment mal, hat er das geträumt?

Aber dieses Affentheater hat er nicht erwartet.

Ja, ja, Kontakte sind doch sehr wichtig im Leben.

Vielleicht gehe ich besser nach Hause, jetzt sofort.

II. Lektüre:

Im Team lesen:

Der Kurs wird in zwei Gruppen aufgeteilt. Eine Gruppe liest die erste Hälfte des Textes, die andere die zweite Hälfte. Anschließend werden Partnergruppen gebildet und jeder fasst dem anderen Studenten seinen Textteil zusammen.

III. Nach dem Lesen:

1. Fragen formulieren:

Die Studenten formulieren mit dem Partner 5 Fragen, die ihnen bei der Lektüre nicht klar geworden sind und diskutieren sie in der Kleingruppe oder im Plenum.

2. Brief an den Autor:

Schreiben Sie einen Brief an den Autor. Beachten Sie dabei folgende Punkte:

- a. Was hat Ihnen an der Geschichte gefallen?
- b. Was hat Ihnen an der Geschichte nicht gefallen?
- c. Was möchten Sie den Autor vielleicht fragen?

Lieber Herr Thoma,

MOZART, SONNTAGS, GRATIS кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Gespräch:

In Kleingruppen unterhalten sich die Studenten über die auf dem AB vorgeschlagenen Fragen, danach erfolgt eine kurze Zusammenfassung im Plenum. Wenn die Studenten die Übung in Partnerarbeit machen, kann jeder kurz die Aussagen seines Partners schriftlich zusammenfassen ohne dessen Namen anzugeben. Die Blätter werden eingesammelt, vom Lehrer vorgelesen und die Studenten raten gemeinsam, wer sich dahinter verbirgt.

Gespräch „Konzertgewohnheiten“

Unterhalten Sie sich in Lehrereingruppen oder mit Ihrem Partner über folgende Themen:

- a. Gehen Sie gern in Konzerte?
- b. Welche Art von Konzerten mögen Sie?
- c. Welches war das letzte Konzert, das Sie besucht haben?
- d. Mit wem gehen Sie normalerweise ins Konzert?
- e. Mögen Sie Lehrerassik? Welche Komponisten gefallen Ihnen?
- f. Haben Sie ein Lehrerassisches Lieblingsstück?

Machen Sie Notizen:

II. Lektüre:

Raster ausfüllen:

Die Studenten lesen den Text in Abschnitten und füllen das Raster auf dem AB dazu aus.

Raster ausfüllen

Lesen Sie den Text und schreiben Sie bitte die Antworten zu den Fragen :

15. Mai:

16.Mai:

Hat die Person Zeit?

Wen möchte er einladen?

Warum?

Was kauft der Erzähler?

Für wann?

Warum?

28. Mai:

29. Mai:

30. Mai:

Wen möchte der Erzähler einladen?

Wie ist die Person?

Kommt sie mit?

Warum (nicht)?

Wen möchte der Erzähler einladen?

Wie ist die Person?

Kommt sie mit?

Warum (nicht)?

Wen möchte der Erzähler einladen?

Wie ist die Person?

Kommt sie mit?

Warum (nicht)?

2. Juni:

Uhrzeit Was passiert? Machen Sie Stichpunkte.

Zehn Uhr vormittags

Viertel nach zehn bis halb eins

Halb eins

Zehn vor fünf

Zehn nach fünf

Zwanzig vor sechs

Ab sechs Uhr:

Wer befindet sich mit dem Erzähler im Konzert? Wie verhalten sie sich?

Wie viele Karten will der Erzähler für das nächste Konzert kaufen?

Warum? Der Erzähler

Der Amerikaner: Kommt zu spät, isst Bonbons, lehnt sich vor, quatscht.

III. Nach dem Lesen:

Pantomime

Folgende Personen kommen in der Geschichte vor: der Erzähler, Lorena, Simone, Ralf, Sonja, Ruth, Michael, Paula, Ursula, Andrea, Barton, der Amerikaner und die Japanerin. Notieren Sie alles, was Sie über sie wissen.

z.B. Machen Sie ein Ratespiel: Versuchen Sie eine der Personen pantomimisch darzustellen, die anderen raten, wer das ist. Simone lebt allein melancholisch frisch verliebt

6. DER SIEGERTYP und DER DIEB IM GARTEN кичик ҳажмли ҳикоялари устида ишлаш

Der Siegertyp кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Assoziation:

Was verbinden Sie mit den Wörtern „Erfolg“/„erfolgreich“? Markieren (und ergänzen) Sie.

zufrieden

allein

nachdem Lehrerich

Macht

reich

jung

Freunde

kommunikativ

sportlich

...

II. Lektüre:

Über das Ende der Geschichte spekulieren: *

Die Studenten lesen die Geschichte bis zu dem Satz: “Aber wie gesagt, eine Lehrereinigkeit stimmt nicht. Das muss ich noch kurz erklären. Das ist sehr, sehr wichtig!...” und spekulieren vor dem Lesen über das Ende: Was stimmt nicht?

III. Nach dem Lesen:

1. Leerstellen füllen (AB 2): */**

Im Text sitzen Tamara und Bobo zusammen im Café und unterhalten sich; man erfährt aber nicht, was gesprochen wird. Die Studenten denken sich einen Dialog aus und notieren außerdem, was die Sprecher dabei in Wirklichkeit denken. Dieser Dialog kann dann von jeweils 4 Personen vorgespielt werden: Eine Person liest Tamara, die andere Bobo, die anderen beiden stellen sich hinter diese beiden und flüstern jeweils (als „Gehirn”), was sie wirklich denken.

Leerstellen

Tamara und Bobo sitzen in der Geschichte zusammen im Café. Schreiben Sie einen Dialog zwischen den beiden. Was sagen sie? Und was denken sie wirklich?

sagt: denkt:

Bobo:

Tamara:

Bobo:

Tamara:

Bobo:

Tamara:

Bobo:

Tamara:

Bobo:

Tamara:

2. Ratschläge formulieren:

Die Studenten formulieren in Lehrereingruppen Ratschläge an Bobo für einen geschickteren Umgang mit Mädchen.

Bobo stellt sich nicht gerade geschickt dabei an, Tamara zu erobern. Können Sie ihm Tipps für den Umgang mit Mädchen geben?

Wertvolle Tipps für den Umgang mit Mädchen

—
-

3. Interview:

Spielen Sie ein Interview mit Bobo und Alfred. Was antworten die beiden auf folgende Fragen?

Frage Bobo: Alfred:

Was möchtest du nach der Schule werden?

Was ist dein Lieblingsbuch?

Was ist dein Lieblingsfilm?

Was ist dein Lieblingsessen?

Was ist dein Lieblingsgetränk?

Was ist dein Lieblingssport?

Was ist deine Lieblingsbeschäftigung?

Was magst du an dir?

Was magst du nicht an dir?

Wen bewunderst du?

Was ist deine Lebensphilosophie?

DER DIEB IM GARTEN кичик ҳажмли ҳикоясига қуйидаги машқларни ўтказиш мумкин.

I. Einstieg:

Präsentation auf Folie:

Der LEHRER kopiert das Foto von Seite 69 auf Folie und schneidet einzeln die abgebildete Person und das Fahrrad aus. Zuerst wird den Studenten auf dem Projektor nur die Person präsentiert. Die Studenten stellen Vermutungen an: Wer ist die Person? Wo befindet sie sich? Was macht sie?

Dann wird das Fahrrad dazugelegt. Was hat das Fahrrad mit der Person zu tun?

II. Lektüre:

Gefühle und Eindrücke wiedergeben:

Die Studenten lesen den Text in den auf dem AB vorgegebenen Abschnitten und notieren die Gefühle und Eindrücke des Erzählers in jeder dieser Situationen.

Gefühle und Eindrücke

Lesen Sie die Geschichte in den vorgegebenen Abschnitten. Wie fühlt sich der Erzähler wohl im jeweiligen Moment?

Bis „...einen Einbrecher direkt vor meiner Nase.“

Bis „Eine Einladung für Kriminelle.“

Bis „Was ist hier los?“

Bis „...hinter den Bäumen kann ich ihn nicht mehr sehen.“

müde, hungrig, überrascht - Er zweifelt erst, akzeptiert aber schließlich die Realität.

Bis „Die Pasta ist noch warm und der Wein noch kalt“

Bis „...irgendwie hatte er ja Recht.“

III. Nach dem Lesen:

1. Mögliche Erklungen suchen:

Die Studenten überlegen in Lehrereingruppen, ob die Person im Garten wirklich ein Dieb war oder was sie sonst im Garten des Erzählers gemacht haben könnte.

Danach werden die verschiedenen Ideen im Plenum vorgestellt und diskutiert.

Er ist Gärtner und sucht sein Handy, das er heute bei der Arbeit verloren hat.

2. Einen Comic schreiben:

Wählen Sie eine der Möglichkeiten aus und schreiben Sie einen Lehrereinen Comic aus der Sicht des Mannes im Garten. Was ist hier los?

Nichts!

III боб бўйича хулоса

1. Бадиий матнлар, жумладан кичик ҳажмли ҳикояларни ҳорижий тил дарсларида қўллаш ҳар қайси ўқув босқичига мос келаверади. Лекин кичик ҳажмли ҳикояларни танлаётганда ўқувчиларнинг қизиқишларига, дарснинг дидактик мақсадига, дарснинг вақт жихатидан имкониятига, танланган мавзунинг ўқувчилар кундалик ҳаётларига яқин бўлиши кабиларга эътибор қаратилади;
2. ҳар қандай кичик ҳажмли ҳикоя устида ишлашдан олдин муаллиф ҳақида қисқа бўлсада гапириб бериш лозим;
3. кичик ҳажмли ҳикоя устида ишлашда интерфаол, ҳаракатга йўналтирилган, креатив кичик ҳажмли ҳикоя олди, кичик ҳажмли ҳикоя пайтидаги ва кичик ҳажмли ҳикоядан сўнгги машқлардан фойдаланиш лозим;
4. кичик ҳажмли ҳикояларда асосан талабалар ёки ўқувчилар дарс марказида туришига эътибор қаратилади.

Хулоса

1. Чет тили дарсларида бадий матнлардан фойдаланиш ўқувчи/талабаларни оғзаки нутқини ривожлантирибгина қолмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатга нисбатан қизиқишларини орттиришда, дунёқарашларини кенгайтиришда муҳим роль ўйнайди;
2. Бадий матн турларига эпик, драматик ва лирик асарлар киради. Ерік грекча сўз бўлиб, ҳикоя қилувчи адабиёт маъносини билдиради. Эпик асарларда автор ўқувчини турфа хил образларнинг ички кечинмалари билан таништиради, турли хил замон ва макондаги ҳаёт ҳодисаларига дуч келтиради ва фантазиялар оғушида сайр эттиради. Эпик асарлар роман, новелла, эртак, афсона, анекдот, ҳикоя, масал ва баллада кабиларни ўз ичига олади;
3. Чет тили ўрганишда қўлланилган методларда бадий матнларнинг тутган ўрни атрофлича тадқиқ қилинди;
4. Бадий матнлар чет тил дарсларида ўқиб тушуниш учун машқ сифатида, тафаккурни ривожлантирувчи, сўз бойлигини кенгайтирувчи ва коммуникатив компетенцияни ривожлантирувчи восита сифатида хизмат қилади;
5. Бадий матнлар гуруҳларда интеллектуал ва руҳий салоҳиятни шакллантиришда гуруҳлардаги ўзаро муносабатни яхшилади, оғзаки ва ёзма нутқий ифодаларни ҳар томонлама юқори даражага кўтаради, бадий матндаги асосий образларни таҳлил қилиш орқали ҳар томонлама дунё қарашни кенгайтиради;
6. Бадий матнлар грамматик ва лексик машқларни бажариш воситаси бўлмасдан, балки тили ўрганилаётган мамлакатнинг тарихи ва мамлакатшунослигини ўрганиш учун асосий манбаа сифатида хизмат қилади;

7. Бадиий матн билан ишлашда матнни мутолаа қилиш эстетикаси ҳам алоҳида аҳамиятга эга;
8. Бадиий матнларни ўқиб тушунишга турлича омиллар таъсир кўрсатади. Матнни ўқиб тушуниш ўқувчининг компетенциясига боғлиқ бўлади. Тилни яхши эгалламаслик ва айниқса сўз бойлигининг етарли даражада эмаслиги, маданий компетенцияга эга бўлиш, матнни тушуниш учун шахсий омиллар ҳам таъсир этиши, матннинг номи бадиий матнда кечадиган воқеликка бағишланган бўлиши, унинг боблари ёки қисмлари, матн шрифтининг ҳажми, абзацлари ва берилган иллюстрациялар ҳам матн мазмунини тушунишда аҳамиятга эга;
9. Адабиёт талабаларнинг коммуникатив компетенциясини янада мустаҳкамлайди, уларни лингвистик, социолингвистик, прагматик ва маданий компетенцияларини янада яхшилашга кўмаклашади;
10. Адабиёт кишиларда шахсни улуғлаш, инсонийликни кадрлаш, инсонпарварлик, ватанпарварлик каби хислатларни шакллантиради;
11. Адабиёт билим булоғидир. У ахборот тарқатувчи ва ҳаёт ҳақида хикоя қилади. Кишиларнинг ҳар томонлама онгини ривожлантиради;
12. Чет тилининг гўзаллиги ва бойлиги билан таништиради;
13. Адабиёт турли стилдаги, турли хил даражадаги аутентив матнларни тавсия қилади;
14. Тил ва адабиёт жамиятни инсонпарварликка чақириш воситаси ҳамдир. У чет маданиятлар ўртасидаги маданиятлараро билимларни ўз ичига олади ва маданий хилма-хиллик туйғусини ривожлантиради;
15. Адабиёт кишига маданий дам олиш ва завқу-шавқ бағишлайди;
16. Бадиий матнлар оддий дарслик матнларига қараганда қизиқарлилиги, суҳбат ва мунозараларга етакловчи, ўқувчи/талабалар

фантазиясини кенгайтирувчи вазифасини бажариши билан фарқланади. Бадий матнларда зерикиш хисси туғилмайди;

17. Бадий матнлар газета матнлари ва илмий матнларга қараганда тилни билиш ва эгаллаш даражасини янада юқори даражага кўтаради;

18. Бадий матнлар дарслик матнлари билан қиёслаганда сунъий эмаслиги, ҳақиқий ҳаётӣй ситуацияларни тавсия қилиши, мамлакатшунослик дарсларининг энг муҳим қисми эканлиги, келажакка интилиб яшаш учун энг яхши мотивация қилиши билан ҳам фарқланади;

19. Ўқиш мақсадига кўра технологиялар таҳлил этилди;

20. Бадий матнлардан фойдаланишда ахборот воситаларининг роли катта эканлиги кўрсатиб берилди;

21. Грамматика дарсларида бадий матнларни қўллаш орқали грамматик қоидалар мустаҳкамланса, ҳам тили ўрганилаётган мамлакатнинг урф-одатлари, маданияти билан яқиндан танишиб, ўз маданиятини ҳам чуқурроқ ўрганиш имкониятига эга бўлади;

22. Анъанавий чет тили дарсларида ўқитувчи дарс мазмунини тарқатувчи, назоратчи ва ҳатоларни тузатувчи сифатида марказий ўринда туриши, бунга қарши ўлароқ бекатларда ўрганиш методида ўқитувчи ташкилий ва вазифаси жиҳатидан мутлоқ кейинги ўринда туриш, ўқитувчи фақат модератор, ёрдам берувчи ва ўқув жараёнини кузатувчи вазифасини ўташи, ўқитувчининг ҳатоларни тузатувчи вазифаси бутунлай ўзгариб, унинг бу вазифаси қачонки ўқувчи/талабалар томонидан ёрдам сўралгандагина намоён бўлиши исботлаб берилди;

23. Немис ёзувчиси В.Борхертнинг “Нон” номли ҳикояси бўйича бекатларда ишлаш атрофлича тушунтирилди;

24. Лойиха усули дарснинг алоҳида шакли сифатида, ўқитувчи ва ўқувчилар томонидан биргаликда режалаштирилиб, маълум бир мақсадга йўналтирилиши, фақатгина назарий эмас, балки амалий жиҳатдан ҳам ноанъанавий дарслардан фарқланиши, ўқувчиларнинг ўзлари бу жараёнда шахсий тажриба орттишлари, ўқитувчи эса бунда ёрдамчи, қўшимча материаллар таклиф қилувчи ва гуруҳ ишлари жараёнининг модератори вазифасини ўташи назарий ҳам амалий жиҳатдан Ака-ука Гримм эртакларини “Лойиха” дарсларида қўллаш орқали исботлаб берилди;

25. Бадиий матнлар, жумладан кичик ҳажмли ҳикояларни ҳорижий тил дарсларида қўллаш ҳар қайси ўқув босқичига мос келаверади. Лекин кичик ҳажмли ҳикояларни танлаётганда ўқувчиларнинг қизиқишларига, дарснинг дидактик мақсадига, дарснинг вақт жиҳатидан имкониятига, танланган мавзунинг ўқувчилар кундалик ҳаётларига яқин бўлиши кабиларга эътибор қаратилади;

26. ҳар қандай кичик ҳажмли ҳикоя устида ишлашдан олдин муаллиф ҳақида қисқа бўлсада гапириб бериш лозим;

27. Кичик ҳажмли ҳикоя устида ишлашда интерфаол, ҳаракатга йўналтирилган, креатив кичик ҳажмли ҳикоя олди, кичик ҳажмли ҳикоя пайтидаги ва кичик ҳажмли ҳикоядан қўнғи машқлардан фойдаланиш лозим;

28. Кичик ҳажмли ҳикояларда асосан талабалар ёки ўқувчилар дарс марказида туришига эътибор қаратилади.

Адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Юсак маънавият – енгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008. – Б. 30.
2. Leonhard Toma. Das Idealpaar. Max Hüber Verlag,
3. Leonhard Toma. Der Hundetraum und andere Verwirrungen. Max Hüber Verlag,
4. Leonhard Toma, Ein Mann und eine Frau. Max Hüber Verlag,
5. Bechtel CH, Simson E. Lesen und Verstehen. - Ismaning: Max Hüber Verlag, 1984. – S. 112.
6. Bischof M, Kessling V, Krechel R. Landeskunde und Literaturdidaktik. - Berlin: Langenscheidt, 1999. - S183.
7. Buhlmann R, Laveau I. Arbeit mit Sachtexten. - Berlin: Langenscheidt, 1992. – S. 245.
8. Butzkamm W. Unterrichtssprache Deutsch: Wörter und Wendungen für Lehrer und Schüler. - Ismaning: Max Hüber Verlag, 1996. – S. 112.
9. Ehlers S. Lesen als Verstehen: zum Verstehen fremdsprachlicher literarischer Texte und zu ihrer Didaktik. - Berlin: Langenscheidt, 1992. – S. 112.
10. Eickhorst A. Interkulturelles Lernen in der Grundschule: Ziele: Konzepte: Materialien. - Bad Heilbrunn: Verlag Julius Lehrerinkhardt, 2007. – S. 188.
11. Farkas E, Morvai E, Pohl P. Leselandschaft: Handbuch für den Unterricht. - Ismaning: Verlag für Deutsch, 1997. – S. 143.

12. Altenberg D, Glaap A.R. Literatur im Fremdsprachenunterricht, Fremdsprache im Literaturunterricht. - Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg, 1990. – S. 132.
13. Fürst A, Helbig E, Schmitt V. Kinder und Jugendliteratur. Theorie und Praxis. - Troisdorf: Bildungsverlag EINSKieser, 2000. – S. 190.
14. Griesbach H. Ernste und heitere Erzählungen: Texte mit Übungen. - Ismaning: Max Hüber Verlag, 1978. – S. 124.
15. Henrici G, Riemer C. Einführung in die Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache mit Videobeispielen. Band 2. - Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 1994. – S. 273583.
16. Imkamp J. M. Spielerische Unterrichtshilfen. - Plzeň, Západočeská Univerzita, 1996. – S. 75.
17. Janikova V. Didaktik des Deutschen als Fremdsprache: Anmerkungen zu aktuellen Themen mit Aufgaben zum reflektierten Selbststudium. - Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2005. – S. 86.
18. Kilouskova A., Kast B. Jugendliteratur im kommunikativen Deutschunterricht. - Berlin: Langenscheidt, 1985. – S. 352.
19. Koppensteiner J. Literatur im DaF Unterricht: eine Einführung in produktiv: kreative Techniken. - Wien: öbv und hpt, 2001. – S. 141.
20. Lange G, Neumann K, Ziesenis W. Taschenbuch des Deutschunterrichts: Grundfragen und Praxis der Sprach und Literaturdidaktik. Band 2. - Hohengehren: Schneider Verlag, 1990. – S. 469952.
21. Neuner G, Hunfeld H. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts: eine Einführung. - Berlin: Langenscheidt, 1993. – S. 184.

22. П.В.Сысоев, М.Н.Евстигнеев. Методика обучения иностранному языку с использованием новых информационно-коммуникационных Интернет-технологий. – Москва: Глосса-Пресс, 2010. – Стр. 31
23. Westhoff G. Fertigkeit Lesen. - Berlin: Langenscheidt, 1997. – S. 176.
24. Westhoff G. Didaktik des Leseverstehens: Strategien des voraussagenden Lesens mit Übungsprogrammen. - Ismaning: Max Hueber Verlag, 1987. – S. 198.
25. Wicke R. Aktiv und kreativ Lernen: projektorientierte Spracharbeit im Unterricht. - Ismaning: Max Hueber Verlag, 2004. – S. 207.
26. WSU. Arbeit an den literarischen Text. Seminarband. – Taschkent, 2013. – S. 12.
27. Dieter Paul. Projektarbeit in den Fremdsprachenunterricht. – Bonn: Langenscheidt, 2001. – S. 94
28. Мархабо. Жо-о-о-н, дадаси... – Тошкент, 2010. – Б. 84.

Internet – Quellen

<http://www.europassinfo.de/de/media/rasterzurselbstbeurteilung.pdf>

<http://www.daad.de/deutschland/deutschlernen/wiedeutschlernen/00534.de.html>

<http://www.dtv.de/dtv.cfm?wohin=autor3>

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovyvzdelavaciprogramprozaLehreradnivzdelavaniverze2007>

http://de.wikipedia.org/wiki/Christine_Nöstlinger

www.duden.de/downloads/produkte/duden05/

<http://gutenberg.spiegel.de/>

